

Učni načrt

Izbirni predmet

PROGRAM OSNOVNOŠOLSKEGA IZOBRAŽEVANJA

VERSTVA
IN ETIKA

Učni načrt

Izbirni predmet

PROGRAM OSNOVNOŠOLSKEGA IZOBRAŽEVANJA

VERSTVA IN ETIKA

Nacionalni kurikularni svet
Področna kurikularna komisija za osnovno šolo
Predmetna kurikularna komisija za
verstva in etiko

Učni načrt za izbirni predmet

VERSTVA IN ETIKA

PREDMETNA KURIKULARNA KOMISIJA ZA VERSTVA IN ETIKO

dr. **Marko Kerševan**, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, predsednik

dr. **Andreja Barle Lakota**, Urad RS za šolstvo, strokovna tajnica

dr. **Stanko Gerjol**, Univerza v Ljubljani, Teološka fakulteta

Martina Jeriha Gregorič, OŠ Janka Kersnika, Lukovica

dr. **Tine Hribar**, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta

mag. **Ludvik Jošar**, Slovensko protestantsko društvo, Ljubljana

dr. **Zdenko Kodelja**, Pedagoški inštitut

dr. **Drago Ocvirk**, Univerza v Ljubljani, Teološka fakulteta

Jožica Pohar, OŠ Majde Vrhovnik, Ljubljana

dr. **Marjan Smrke**, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede

dr. **Alenka Šverc**, Univerza v Mariboru, Teološka fakulteta

Izdala in založila **Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo**

Za ministrstvo dr. **Milan Zver**

Za zavod **Alojz Pluško**

Uredila **Zvonka Labernik**

Jezikovni pregled **Andrej Koritnik, Nina Žitko**

Oblikovanje **TANDAR**

Prelom in tisk **Kočevski tisk d. d., Kočevje**

Drugi natis

Ljubljana, 2005

CIP – Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

371.214.1 : 2
371.214.1 : 17

UČNI načrt. Izbirni predmet : program osnovnošolskega izobraževanja. Verstva in etika / [[pripravila] Predmetna kurikularna komisija za verstva in etiko Marko Kerševan ... et al.]. – 2. natis. – Ljubljana : Ministrstvo za šolstvo in šport : Zavod RS za šolstvo, 2005

ISBN 961-234-330-6 (Zavod Republike Slovenije za šolstvo)
1. Kerševan, Marko, 1942-
219171072

Sprejeto na 25. seji Področne kurikularne komisije za osnovno šolo dne 13. 10. 1998.

Sprejeto na 26. seji Nacionalnega kurikularnega sveta dne 11. 12. 1998.

Sprejeto na 21. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje dne 17. 12. 1998.

K a z a l o

1 Opredelitev predmeta	5
2 Splošni cilji predmeta	9
3 Operativni cilji predmeta in temeljni standardi znanja	10
3.1 Sedmi razred – Verstva in etika I.....	10
3.2 Osmi razred – Verstva in etika II	20
3.3 Deveti razred – Verstva in etika III	29
4 Specialnodidaktična priporočila	39
5 Priloga	43
Konzultirana literatura za pripravo predmeta verstva in etiketa	
Predmet verstva in etika v osnovni šoli (Pojasnila k predlogu učnega načrta)	

Vertical line on the left side of the page.

Vertical line on the right side of the page.

1 OPREDELITEV PREDMETA

Narava in namen predmeta

Obvezno – izbirni predmet *verstva in etika* (VE) učencem ponuja možnost, da razširijo/dopolnijo, diferencirajo in problematizirajo znanje, ki ga o verstvih in etiki dobijo pri obveznih/skupnih predmetih.

Verstva in verske tradicije v zgodovini in danes vplivajo na način soočanja ljudi z eksistencialnimi, nazorskimi in etičnimi vprašanji; kako si jih postavljajo in kako si nanje odgovarjajo. Vpeta so v zgodovino kultur in civilizacij, ki so jih sokonstituiraile. Njihovo poznavanje je pomembno za posameznikov osebni razvoj tako v njegovi intelektualni kot vrednostni razsežnosti.

Posebej pomembno je poznavanje krščanstva, ki je s svojimi različnimi sestavinami na različnih ravneh sooblikovalo našo civilizacijo in kulturo, skupaj z drugimi nazori in duhovnimi usmeritvami, ki so se ohranile ali porodile v kritičnem soočanju z njim (humanizem, razsvetljenstvo ...). Naraščajoča odprtost in povezanost sveta omogoča in zahteva boljše poznavanje drugih kultur in verstev. Svobodno gibanje ljudi in idej pa omogoča in zahteva boljše poznavanje različnih verstev in verskih tradicij ter vzajemno spoštovanje med ljudmi različnih verskih in neverskih nazorov.

Ustrezno znanje o tem potrebujejo vsi, zato je sestavina tudi obveznih predmetov: zlasti zgodovine, slovenščine, etike in družbe in že prej “družbe”. Ker pa se predvidena stopnja zanimanja in interesa razlikuje bolj kot pri drugih vsebinah (še posebej, ker so te vsebine v občutljivem razmerju do učenčevih osebnih (in družinskih) nazorskih in vrednostnih opredelitev), je smiselno, da se šolsko obravnavanje teh vsebin diferencira na obvezni – skupni del, porazdeljen med obvezne predmete, in na poseben predmet, ki ima status (obvezno) izbirnega predmeta.

Predmet *verstva in etika* seveda ne predvideva vezanja etike samo na verstva, niti ne omejuje obravnavanja verstev na etična vprašanja. “Etiko” je smiselno razumeti kot obravnavanje moralnih razsežnosti medčloveških odnosov in življenjskih vprašanj (in ne posebne filozofske discipline). Pri obravnavanju verstev naj bo posebna pozornost posvečena njihovi etični naravnosti in vodilom za medčloveške odnose; pri obravnavi medčloveških odnosov in življenjskih vprašanj pa njihovim versko-nazorskim ozadjem in/ali posledicam glede na različne religije in nazore.

Pouk naj učencem pomaga razumeti resnost in pomen verskih ter etičnih vprašanj; stremi naj k izoblikovanemu in premišljenemu osebnemu odnosu do teh vprašanj, ne pa k prevzemanju določenih (verskih) mnenj.

Predmet je namenjen učencem, ki imajo doma (krščansko) religiozno vzgojo in obiskujejo (cerkveni) verouk, pripadnikom drugih religij in učencem brez domače religiozne vzgoje ter opredelitve. Za slednje je predmet lahko celo prvo izčrpnije strokovno utemeljeno seznanjanje s svetom verstev, še posebej pa s pregledno podobo krščanstva. Prvim in drugim pa omogoča, da postavijo svojo religiozno tradicijo in siceršnje versko izobraževanje v nov okvir ter premišljujejo o njem z novega zornega kota, ki je lasten "nevtalnemu" šolskemu pristopu k svetu verstev in svetovnih mnenj. Ta je seveda drugačen od pristopa posameznih verstev, ni pa jim nasproten ali nasprotujoč. Največja pozornost je namenjena krščanstvu, tega od vsega začetka obravnava v primerjavi s svetom drugih religij in mnenj. Izbirni predmet tako navaja in pripravlja učence, da zrelo premišljujejo ter se sproščeno in spoštljivo pogovarjajo o religiji ter osebnih in družbenih vprašanjih, ob katerih se pojavlja.

Pouk ni nevtralen do temeljnih norm in vrednot ("civiliziranega") človeškega življenja in medčloveškega sožitja ter še posebej skupnega življenja v moderni demokratično urejeni politični družbi, pravni in socialni državi (katerih sestavina je tudi javna šola). Za te vrednote in norme, kot so predstavljene v temeljnih dokumentih o človekovih pravicah in povzete v ciljih prenove šolskega izobraževanja, pouk ne pomaga samo razvijati kompetence (znanje, senzibilnost, zmožnost presoje), ampak k njim tudi usmerja in zanje vzgaja z vsemi sredstvi, ki so v skladu s temi vrednotami, skupaj z zavestnim angažiranjem in zgledom učiteljev. Znotraj krščanstva in drugih svetovnih religij ter svetovnonazorskih tradicij in etik obstajajo vrednote ter usmeritve, ki utemeljujejo in podpirajo te vrednote človeškega življenja ter sožitja.

Opis predmeta

Predmet je trileten (7. razred – *verstva in etika I*, 8. razred – *verstva in etika II* in 9. razred – *verstva in etika III*). Učni načrt in njegovo izvajanje omogočata učencem, da smiselno izberejo predmet tudi le za leto ali dve, čeprav je njegov namen celoviteje uresničen le v triletnem obsegu. Pri tem učenci hodijo k pouku, ki je predviden za njihov siceršnji letnik oziroma razred. To se dosega z upoštevanjem temeljnih načel: 1) da so religiološke vsebine obravnavane v treh zaokroženih celotah, od katere je vsaka zase koherentna; 2) da je pri načinu obravnave religijske problematike v vsakem letu v ospredju pristop, ki je primeren starostni/razvojni stopnji učencev; 3) da se etična in življenjska vprašanja, obravnavana v

posameznih letnikih, izbirajo z vidika nagnjenj in potreb učencev danega letnika. Temeljno znanje o religijah, ki ga dobi učenec pri zgodovini in predmetu etika in družba, mu omogoča, da lahko (s “preskokom”) prestopi v višji letnik predmeta verstva in etike.

Teme oziroma vsebine so izbrane in uvajane iz dveh izhodišč:

- a) Teme in vsebine, ki so relevantne za celovitejšo in razčlenjeno poznavanje verstev – obravnavajo naj se tako, da se navežejo na izkustva in vprašanja učenčevega življenjskega ter miselnega sveta ali usmerjajo k njim (“religiološke teme”);
- b) teme, ki se in kakor se pojavljajo ter postavljajo v učenčevem življenjskem in miselnem svetu – njihova obravnava in refleksija naj išče ter pokaže tudi zveze s svetom verstev in svetovnih nazorov (“življenjske teme”).

Obe vrsti tem/vsebin srečajo učenci tudi pri obravnavi etike in družbe; verstva in etika kot izbirni predmet prve obravnava temeljiteje in bolj razčlenjeno, druge pa izbira in obravnava posebej z vidika njihove povezanosti z verstvi.

Predmet predvideva obvezne, obvezno-izbirne in izbirne/dodatne (fakultativne) teme. Poleg uvoda se trem obveznim temam in eni od obvezno-izbirnih tem v letniku doda še posamezne izbirne/dodatne teme, glede na zmožnosti in interese učencev ter soodvisnosti z drugimi predmeti.

Cilji in vsebine so za posamezen letnik (i)zbrani glede na vodilni motiv obravnave tem v letniku; za vsak letnik je izbrano temeljno vodilo, ki nakazuje okvir in težišče (pa tudi način in raven) dela. Vloge temeljnega vodila seveda ni mogoče razumeti togo: gre za težišče, poudarke in iskane soodvisnosti med vsebinami ter cilji.

7. RAZRED – *Verstva in etika I*

Okvirna kategorija obravnave je **svet** (v 8. razredu skupnost in v 9. oseba), v katerem živimo, v svoji raznolikosti. Vodilni motiv (in “etapni cilj” tega letnika) pri obravnavi verstev je priprava učencev, da bodo lahko dojemali raznolikosti verstev kot sestavine raznolikosti sveta (**verstva sveta – svetovi verstev**); izhajamo iz verstva našega okolja in se sprašujemo po njegovih značilnostih. Temu je na ravni konkretnih življenjskih vprašanj korelativna priprava na soočanje z različnostjo **vzorov in vzornikov**, iskanju lastne **enkratnosti/identitete** ob spoznavanju in sprejemanju različnosti drugih; pozornost je namenjena **nasprotjem**, ki lahko izhajajo iz nesprejemanja različnosti, ter pogojem in načelom, ki omogočajo sožitje (vrednote človeškega življenja, dostojanstva, miru, pravičnosti, sporazumevanja).

8. RAZRED – *Verstva in etika II*

Težiščna kategorija obravnave je **skupnost**. Sprašujemo se po skupnosti(h), v kateri(h) živimo, po pogojih in posledicah skupnega življenja. Pri obravnavi verstev (**Ljudje in verstva: verska kultura**) so zato v ospredju verske skupnosti, njihov odnos do drugih (širših in ožjih) skupnosti, vrednote in etika medčloveških odnosov različnih verstev. Pouk pomaga spoznavati vrednote, ki omogočajo – ali pri svojem (ne)uresničevanju onemogočajo – skupnosti in sožitje. Podobo religij(e) v tem razredu dopolni primerjalni pogled v obredno, simbolno in doživljajska razsežnost in njihovo povezanost. Osmi razred je tudi po vsebini središčen pri obravnavanju verstev, torej predstavlja težišče celotnega predmeta verstva in etika. Skladna s težiščno kategorijo in poudarki pri obravnavi verstev je obravnava “življenjskih tem”, kot so družina, prijateljstvo, ljubezen, spolnost, egocentričnost in solidarnost v stiskah, delo in poklic.

9. RAZRED – *Verstva in etika III*

Temeljna in težiščna kategorija 9. razreda je **oseba**, njena **odgovorna dejavnost** v svetu in skupnosti(h). Delo pri predmetu naj prispeva k pripravljenosti in usposobljenosti za avtonomno ter odgovorno ravnanje v pluralistični demokratični družbi, ob kritičnem presojanju vrednot in življenjskih okoliščin ter pripravljenosti za dialog, komuniciranje in sporazumevanje. Religiološko je pouk osredotočen na obravnavanje **krščanstva**, skupaj z njegovimi viri (Biblija), in smeri (razsvetljenje, kritika religije, humanizem), ki so iz njega izšle ali ga spremljale v evropskem in slovenskem prostoru (**Krščanstvo in zahodna civilizacija**). Tako naravnost narekuje potreba po celovitejši predstavitvi dominantnega verstva v evropskem in slovenskem prostoru (z elementi analitičnosti), pa tudi sama težiščna kategorija osebe – pojem osebe in njenega dostojanstva, pravic ter odgovornosti v “zahodni” civilizaciji so odločilno oblikovali prav krščanstvo, razsvetljenje in moderni humanizem. Posebej so prikazani odgovori različnih verstev na vprašanje smisla, in sicer z razsežnostmi in vrednotami, ki presega zaprtost v horizonte vsakdanjega življenjskega sveta. S prikazom versko motivirane in usmerjene osebne dejavnosti ter njenih učinkov v konkretnem (slovenskem) okolju je obravnavanje verstev relativno zaokroženo in konkretizirano. Pouk se ne izogne negativnim učinkom neustreznega uresničevanja in zlorab krščanskih ter humanističnih opredelitev.

2 SPLOŠNI CILJI PREDMETA

- pridobivanje objektivnega znanja in razgledanosti iz obravnavanega področja;
- razvijanje nagnjenja in sposobnosti za oblikovanje zavesti o samem sebi, svoji identiteti, svojih ciljih, (z)možnostih in mejah;
- razvijanje sposobnosti razumeti druge ljudi, z njimi sodelovati, biti solidaren in pripravljen sporazumno (dialoško) reševati konflikte;
- razvijanje zmožnosti za soočanje z vprašanjem smisla (s spoznavanjem različnih religioznih in nereligioznih pojmovanj sveta ter življenja, s poznavanjem različnih tradicij in perspektiv kot opor ter spodbud pri usmerjanju in osmišljanju lastnega življenja);
- razvijanje zmožnosti etične presoje in pripravljenosti za (so)odgovornost zase, druge ljudi in naravo;
- pridobivanje kritičnega (pozornega, premišljenega) odnosa do religijskih (in tem vzporednih nereligijskih) tradicij in ponudb;
- pomoč pri spoznavanju religiozne govorice in pripravljanju za samostojen (po)govor o religiozni ter etični stvarnosti;
- pomoč pri premagovanju otroških modelov in spodbujanje k spoznavanju objektivnih dejstev, odkrivanju moralnih vrednot in doseganju spoznanj, ki pomagajo oblikovati življenjske odločitve;
- spoznavanje vloge verstev pri oblikovanju različnih civilizacij, posebej krščanstva pri razvoju evropske kulture in oblikovanju slovenskega naroda;
- priprava na kritičnost do negativnih pojavov v zvezi z religijo in religijami (nespoštovanje enakopravnosti pripadnikov različnih religij, “religioznih” in “nereligioznih”, nestrpnost, fanatizem, ideološki/verski monopol);
- priprava učencev na kritičen in konstruktiven vstop v pluralno družbo, še posebej glede na njeno versko in versko-etično pluralnost.

3 OPERATIVNI CILJI PREDMETA IN TEMELJNI STANDARDI ZNANJA

3.1 SEDMI RAZRED – VERSTVA IN ETIKA I

OBVEZNE TEME

1. Uvod: verstva sveta – svetovi verstev (3 ure)

Cilji

Informirati učence o obstoju verstev (religij) kot posebnih (družbenih in kulturnih) pojavov in sestavin sodobnega sveta. Seznanjenje s sestavinami verstev. Seznanjanje učencev s človekovimi vprašanji in situacijami, s katerimi se verstva soočajo. Odkriti pomembnost in pestrost religijskega pojava pri nas ter v svetu. Prebujati radovednost za religije in začudenje ob človeški ustvarjalnosti, ki se kaže v njih.

Vsebine

Predstavitve verske situacije v svetu (*Religijski atlas sveta*) in pri nas. Kako prepoznamo verstva. S katerimi človekovimi vprašanji se soočajo: vprašanja obstoja in minljivosti, življenja in smrti, moči in nemoči, pravice in krivice ... Religiozni in nereligiozni odgovori. Religije kot izraz težnje po preseganju danosti.

Pojmi

Religija, verstvo, sveto, preseganje, svetovna verstva.

Povezave

Geografija, zgodovina, etika in družba, likovna in glasbena vzgoja, slovenščina.

Standardi znanja

Učenec/učenka:

- pozna imena štirih svetovnih verstev (krščanstva in še treh) in jih zna v grobem umestiti na geografsko karto sveta; ve, katero prevladuje v Sloveniji in kako se imenujejo vsaj tri verske skupnosti pri nas;
- ve, da verstva na zunaj razpoznamo (in razlikujemo) tako, da se ljudje zbirajo v (različnih) svetiščih k različnim obredom;

- zna navesti primere takih svetišč in obredov;
- ve, da ljudje iščejo v verstvih odgovore na “zadnja vprašanja” in še posebej stiske življenja; zna navesti primer takega vprašanja in religioznega ter nereligioznega odgovora;
- ve, da verstva vsebujejo tudi pravila za vsakdanje življenje; zna navesti primere takih pravil iz krščanstva in vsaj še enega drugih svetovnih verstev.

2. Krščanstvo (5–7 ur)

Cilji

Spoznavanje temeljnih značilnosti krščanstva, njegovega nastanka, prepletenosti z zgodovino zahodne civilizacije, njegovo navzočnostjo danes. Seznanjenje s temeljnimi krščanskimi teksti (*Biblija/Sveto pismo*, skupne veroizpovedi).

Vsebine

Jezus Kristus in njegovo sporočilo. Izrael in njegova vera v edinega Boga. Zaveza, dekalog in obljuba odrešenja. Stara zaveza in evangelij. Nastanek cerkve in njeno širjenje ter delitve. Temeljna krščanska verovanja, obredi, simboli, prazniki. Krščanstvo danes.

Pojmi

Bog, stvarjenje, Biblija/Sveto pismo, dekalog, evangelij, odrešenje, Jezus Kristus, milost, Sveta Trojica, Marija, apostoli, Cerkev, krst, evharistija.

Povezave

Zgodovina, slovenščina, etika in družba, glasbene in likovna vzgoja.

Standardi znanja

Učenec/učenka:

- pozna in zna v temeljnih potezah povedati (evangeljsko) pripoved o Jezusu Kristusu, njegovem rojstvu (Marija), življenju in nauku (o ljubezni do bližnjega, “približanju božjega kraljestva”, božji ljubezni/milosti do ljudi), smrti in vstajenju;
- zna časovno in prostorsko umestiti Jezusovo življenje;
- ve, kje je zapisana pripoved o Jezusovem življenju in kdaj je bila zapisana;
- (ve, da so evangeliji jedro drugega, zadnjega dela Svetega pisma in da prvi del govori o božjem stvarjenju sveta in človeka, verovanju in zgodovini judovskega ljudstva);
- (ve, da Sveto pismo (Stara zaveza) v tistem delu, ki je skupno kristjanom in judom, govori o “zavezi” judovskega ljudstva (ki mu je pripadal tudi Jezus), da bo častilo le enega Boga

in spoštovalo njegove zapovedi, in o božji obljubi, da bo ljudstvo varoval vse do nastopa božjega kraljestva za vse ljudi);

- pozna dekalog “deset božjih zapovedi,” ki jih je po Svetem pismu prejel Mojzes za judovsko ljudstvo in vse ljudi;
- ve, da je iz Jezusovih učencev (apostolov) in vseh, ki so sledili njegovemu učenju in verovali v njegovo vstajenje od mrtvih, nastala krščanska verska skupnost, Cerkev, ki se je kasneje razdelila na katoliško, pravoslavno, evangeličansko in druge cerkve;
- ve, da so po krščanskem verovanju s smrtjo in vstajenjem Jezusa Kristusa postali deležni božje obljube “večnega življenja” vsi ljudje;
- pozna krščanski pomen božiča (božje učlovečenje), velikega petka in velike noči (Jezusova smrt in vstajenje) in binkošti (prihod Svetega duha k Jezusovim učencem po njegovi smrti, začetek Cerkve);
- pozna pomen besede Sveta trojica;
- ve, zakaj je križ simbol kristjanov;
- pozna krščanski pomen krsta kot znamenja pridružitve h Kristusovi Cerkvi;
- ve, da je obhajilo/evharistija spomin na Jezusovo zadnjo skupno večerjo z apostoli (in da se po verovanju večine krščanskih cerkva z njim na skrivnosten način obnavlja zveza med Jezusom Kristusom in vsakim vernikom).

3. Islam (5–7 ur)

Cilji

Učenci dobijo temeljne informacije o najmlajši veliki verski tradiciji. Seznanijo se z odzivom islama na procese in pojave moderne dobe; seznanjanje s *Koranom*.

Vsebine

Mohamedovo življenje. Pomen *Korana*. Širjenje islama po Mohamedovi smrti, nastanek islamske civilizacije. Odnosi med judovstvom, islamom in krščanstvom. “Stebri islama”, temeljni verski nauki in obredi. Sodobni islam med sprejemanjem moderne dobe in odklonilnimi reakcijami nanje.

Pojmi

Alah, Islam, Koran, Mohamed, Meka, ramadan, džamija/mošėja, džihad, imam.

Povezave

Zgodovina, slovenščina, geografija, likovna in glasbena vzgoja, etika in družba.

Standardi znanja

Učenec/učenka:

- ve, da je islam nastal kasneje kot judovstvo in krščanstvo; zna časovno in prostorsko uvrstiti njegov nastanek; zna razložiti, zakaj je v Arabiji šestega stoletja bilo že poznano judovsko in krščansko verovanje;
- zna v temeljnih potezah orisati pripoved o Mohamedovem življenju; ve da je *Koran* sveta knjiga muslimanov in da je po njihovem verovanju neposreden zapis božjega razodetja, ki ga je skozi daljše obdobje sprejemal Mohamed;
- ve, da je Alah arabsko ime za Boga, ki se je po islamskem verovanju razodel Mohamedu, pred tem pa judovskim prerokom (Mojzesu) in Jezusu;
- ve, da muslimani verujejo v enega in edinega Boga, da je po Koranu tudi Jezus enako kot Mojzes in Mohamed le prerok, božji poslanec, le človek, ki mu je Bog namenil posebno poslanstvo;
- (zna razložiti, zakaj je med kristjani in muslimani velika prostorska ter verska bližina in zakaj so bili v zgodovini med njimi pogosti spopadi z medsebojnim obtoževanjem za “neverstvo”);
- pozna temeljne obveze muslimana (“pet stebrov”);
- pozna pomen besed džamija/mošėja, ramadan, imam, džihad.

4. Budizem (5–7 ur)

Cilji

Učenci se seznanijo s svetovno religijo, ki se bistveno razlikuje od prvih treh obravnavanih. Temeljne informacije o religiji “brez boga” v njeni izhodiščni vsebini in njenih današnjih usmeritvah. Seznanjanje z verskimi besedili.

Vsebine

Oris Indije za časa Bude. Kastna družba – hinduizem. Budovo življenje in nauk. Štiri “plemenite resnice” in “osmeročlena pot”. Sodobni budizmi. Budizem na zahodu.

Pojmi

Buda, samsara, karma, nirvana, sočutje, meditacija, Dalaj Lama.

Povezave

Geografija, etika in družba.

Standardi znanja

Učenec/učenka:

- zna okvirno umestiti Budo v prostor in čas njegovega življenja;
- ve, da budizem izhaja iz indijske verske tradicije in deli z njo nekatere temeljne pojme ter predstave (karma, samsara), hkrati pa nasprotuje kastni delitvi;
- pozna in zna v temeljnih potezah očrtati življenjsko pot Bude ter njegovo sočutje do ljudi (in vseh živih bitij) kot temeljno vodilo njegovega življenja in nauka;
- pozna elementarni pomen izrazov samsara, karma, nirvana;
- ve, da Buda za izvorni budizem ni bog, da se ni imel za boga in da je učil, kako lahko le človek (brez bogov) sam doseže nirvano s pravim načinom mišljenja, delovanja, čustvovanja (kot ga je Buda/Razsvetljeni spoznal in učil);
- ve, da za budiste ta pot odrešenja vsebuje sočutje do drugih ljudi, moralno življenje, zmernost, nenasilnost, meditacijo;
- (zna pojasniti, da se je budizem kasneje razširil po drugih deželah (Kitajska, Japonska), se razvejal in povezal z njihovo kulturo).

OBVEZNO – IZBIRNE TEME (obvezen izbor ene teme)**5. Vzori in vzorniki (3–4 ure)****Cilji**

- spoznati, da človek raste ob vzornikih,
- zavedati se svojih dosedanjih življenjskih vzornikov,
- poiskati skupne vrednote in značilnosti nekaterih vzornikov, posebej iz verskega sveta.

Vsebine

Jaz in moji vzorniki. Trubar, Slomšek in njune vrednote. Mati Tereza, Albert Schweitzer in Martin Luther King. Gandhi kot vzornik nenasilja.

Pojmi

Zgled, vzornik, idol, svetnik.

Povezave

Etika in družba, zgodovina, slovenščina.

Standardi znanja

Učenec/učenka:

- ve, da ljudem ponujajo in ljudje izbirajo različne vzornike na različnih življenjskih področjih;
- pozna razliko med zgledom, vzornikom, idolom, svetnikom, idealom;
- ve, da vzorniki lahko prispevajo k osebni rasti in krepijo vztrajnost, ustvarjalnost, zaupanje, pozitivno spreminjanje sebe in življenjskega okolja, lahko pa vplivajo tudi nasprotno;
- ve, da so nekateri vzorniki iskali svojo vizijo, prizadevanja in dela za boljši svet v verskih vrednotah ter jo z njimi tudi utemeljevali;
- (pozna pojem svetništva v katoliškem krščanstvu; pozna razlog zavračanja čaščenja svetnikov v protestantskem krščanstvu);
- pozna Trubarja in Slomška ter njune verske vrednote;
- pozna delovanje Gandhija in matere Tereze;
- (pozna religiozno ozadje prizadevanja Alberta Schweitzerja na socialnem in Martina Luthra Kinga na političnem področju).

6. Enkratnost in različnost (3–4 ure)**Cilji**

- odkrivati podobnosti in različnosti med ljudmi,
- začutiti pomembnost svoje (ne)enkratnosti v odnosu do drugih,
- vaditi se sprejemati sebe in drugega v skupnosti, spoštovati različnost.

Vsebine

V čem smo si različni in v čem podobni. (Ne)enkratnost v svetu religij (judovstvo, krščanstvo, islam, budizem). Moški in ženska v svetu religij. Med seboj smo si različni in povezani.

Pojmi

Identiteta, enkratnost, različnost, značaj, moškost, ženskost, posameznik, skupnost.

Povezave

Etika in družba, slovenščina.

Standardi znanja

Učenec/učenka:

- pozna in zna razlikovati različne vrste različnosti (spol, barva kože, značaj, poklic, narodna in verska pripadnost itd.);

- zna naštetiti nekaj najpomembnejših podobnosti;
- zna poiskati na sebi nekaj podobnosti, različnosti, enkratnosti;
- zna utemeljiti, da življenje v vsaki skupnosti potrebuje podobnosti in različnosti;
- zna naštetiti nekaj pomembnejših podobnosti in razlik med krščanstvom, islamom, budizmom v odnosu do pojmovanja enakosti, različnosti in enkratnosti ljudi;
- ve, da imajo v različnih religijah moški in ženske različno vlogo; pozna patriarhalnost velikih verskih tradicij in njene družbene korenine;
- pozna pomen izraza identiteta.

IZBIRNE/DODATNE TEME

7. Judovstvo

Cilji

Seznani se z idejnim svetom judovstva. Odkriti življenjsko moč in vpliv judovstva pred nastankom krščanstva in po njem. Seznanjanje s temeljnimi besedili.

Vsebine

Vera v izvoljenost judovskega ljudstva in zavezo med Bogom in Izraelom. Pričakovanje Mesije. Pričakovanje odrešenja Izraela in "novi Jeruzalem", "novo nebo in nova zemlja" za vse ljudi. Usodni dogodki v biblijski zgodovini ljudstva in po njej; nacistični holokavst. Pomen judovstva v evropski civilizaciji.

Pojmi

Zaveza, postava, Tora, Abraham, Mojzes, tempelj, preroki, Mesija, Talmud, Izrael.

Povezave

Zgodovina, geografija.

8. Azijska verstva

Cilji

Učenci prejmejo temeljne informacije o indijski verski tradiciji in o dveh religijskih oziroma filozofskih tradicijah Kitajske.

Vsebine

Hinduizem, pet tisoč let hindujskih verovanj. Bog in bogovi, krogotok vnovičnih rojstev in cilji človekovega življenja. Vnovična rojstva in kastni sistem. Vplivi hindujskih verovanj v svetu danes.

Pojmi

Brahman, atman, samsara, karma, dharma, bhakti/ljubezen, mokša, Vede, *Bhagavadgita*.

Lao Ce. Tao/Dao, jin, jang in iskanje harmonije v posameznikovem življenju in družbi. Daoizem danes. Konfucij. Pravila odnosov v družini, pravila odnosov v družbi; "srebrno pravilo", obredi, ceremonijali. Konfucianizem danes. Sprejemanje elementov daoizma in konfucianizma v zahodnih družbah (jin-jang).

Pojmi

Dao, Lao Ce, Konfucij, jin-jang, harmonija, ceremonijal.

Povezave

Zgodovina, geografija.

9. Tradicionalne religije

Cilji

Seznanjanje učencev s posebnim tipom religij, ki so razširjene med plemenskimi skupnostmi. Pokazati, kako te religije omogočajo enoten pogled na svet in homogenizirajo plemensko skupnost v času ter prostoru. Opozoriti na različnost med tovrstno homogenostjo (ki ni totalitarnost) in pluralno družbo, v kateri živijo šolarji. Opozoriti na ostanke teh verovanj v obstoječih ljudskih verovanjih in praktikah.

Vsebine

Področja, na katerih ta verstva obstajajo še danes. Skupne značilnosti tradicionalnih verstev (bogovi, predniki, duhovi, obredi, odnos do okolja). Vzorčni primeri (verstvo starih Slovanov/ameriški Indijanci/afriška verstva ...). Plemenska etika (pozitivna in negativna, prestopok/junaštvo).

Pojmi

Predniki, duhovi, animizem, tabu, totem, vrač, šaman, daritve, maske.

Povezave

Zgodovina, geografija.

10. Nova religiozna gibanja**Cilji**

Učenci se seznanijo z novimi religioznimi gibanji v svetu in Sloveniji, njihovimi koreninami v poznanih verskih tradicijah.

Vsebine

Nekatere značilnosti učenja in praktik novih religioznih gibanj. Naraščajoča verska pluralizacija zahodnih družb. Dejavniki porajanja novih verskih gibanj. Razlike med kultom, "sekto" in cerkvijo. Nekateri ekscesi novih religij.

Pojmi

Nova religiozna gibanja, New Age, sekte, karizmatični voditelj, parareligiozna gibanja, supersticije.

Povezave

Etika in družba.

11. Reševanje nasprotij, dogovarjanje in/ali nasilje**Cilji**

Prispevati k premišljenemu odnosu do različnega dojetja lastnih in tujih interesov, pogledov, čustev.

Navajati k reševanju konfliktov, ki upošteva pravičnost, lastno dostojanstvo in svobodo ter dostojanstvo in svobodo drugega.

Odvračati od uporabe nasilja v medsebojnih odnosih.

Vsebine

Razlike, nasprotja, konflikti interesov, pogledov, čustev. Živeti s konflikti: vztrajanje in načini reševanja. Učenje ob konfliktih in osebna rast. Zgledi in norme iz sveta religij.

Pojmi

Konflikt, nasilje, pravičnost, sporazum, dostojanstvo, svoboda.

Povezave

Etika in družba, slovenščina.

12. Človek in narava

Cilji

Opozoriti na različna pojmovanja sveta, ki jih imajo posamezne religije in od tega odvisne različne odnose do narave ter okolja.

Pomoč pri razumevanju različnih pogledov in praks v odnosu do narave ter življenja v območjih različnih religij.

Vsebine

Svet kot stvarstvo, ki ga je ustvarilo božanstvo, Stvarnik in kot dar, za katerega so ljudje odgovorni Stvarniku (judovstvo, krščanstvo, islam, nekatera tradicionalna verstva). Svet kot stopnja in/ali privid na poti k zadnji resničnosti (hinduizem, budizem). Svet kot (sveti) kozmos, človek kot njegov del: medsebojno prežemanje in človekova odgovornost. Uravnavanje in omejevanje uživanja materialnih dobrin v verstvih z bolj ali manj odklonilnim odnosom do moderne miselnosti, za katero je materialno blagostanje ena najvišjih vrednot. Verstva kot možen zaveznik ekoloških gibanj.

Pojmi

Stvarstvo, “zadnja resničnost”, maja, sveti kozmos, svete, nečiste in žrtvene živali, askeza.

Povezave

Etika in družba, naravoslovje.

3.2 OSMI RAZRED – VERSTVA IN ETIKA II

OBVEZNE TEME

1. Uvod: Ljudje in verstva – religijska kultura (2 uri)

Cilji

Učenci se seznanijo z temeljnimi vidiki/sestavinami verstev: religiozna skupnost, rituali, simboli, religiozno doživetje; opredeljevanje smisla življenja v različnih religijah, življenjska vodila različnih religij.

Vsebine

Uvodna tema o različnih vidikih religijskih pojavov. Primeri iz okolja v primerjavi z drugimi poznanimi primeri.

Povezave

Etika in družba, zgodovina, geografija.

Standardi znanja

Učenec/učenka:

- zna navesti in opisati vsaj dva primera religioznega združenja/skupnosti ljudi, obredov, simbolov, religioznega doživljanja in čustvovanja, religijskih pravil ali vodil za življenje in religijskih odgovorov na “zadnja vprašanja”.

2. Religije: skupnost, obredi, simboli, izkustvo (doživetje) (6 ur)

Cilji

Učenci primerjalno spoznajo različne oblike religioznih skupnosti. Spoznavaajo obredni svet religij. Pridobivajo sposobnosti razumevanja simbolnega jezika različnih religij. Spoznavaajo povezanost med obredi, simboli in religioznim doživetjem ter obstojem verske skupnosti.

Vsebine

Različne oblike religioznih skupnosti: izključujoče, neizključujoče, demokratične, hierarhične. Razlikovanje svetega in profanega časa, svetega in profanega prostora. Razlikovanje svetih in

profanih objektov. Najpomembnejši prazniki v različnih religijah, najpomembnejši sveti kraji in objekti. Ključni obredi velikih religij, simbolični jezik obredov. Religiozno čustvovanje/doživetje (svetega).

Pojmi

Religiozna skupnost, ritual/obred, simbol, sveto-profano, doživetje svetega, sveti kraj/čas, mit, molitev, daritev, žrtvovanje.

Povezave

Etika in družba, zgodovina, likovna in glasbena vzgoja.

Standardi znanja

Učenec/učenka:

- zna navesti in na kratko opisati nekaj primerov različnih oblik verskih združenj/skupnosti;
- zna navesti in opisati vsaj tri značilne velike verske praznike (iz vsaj dveh različnih verstev);
- (zna prikazati in pojasniti, kako različna verstva pri svojih praznikih opredeljujejo (pojasnjujejo) in razmejujejo “sveti čas” in/ali prostor svojega praznovanja od profanega časa in prostora);
- zna naštet in pojasniti “svete” dejavnosti ter simbole, ki jih pri tem uporabljajo;
- zna pokazati na primere individualnega in skupnega verskega čustvovanja/doživljanja ob obredih ter simbolih;
- pozna vsaj tri simbole različnih verstev in zna pojasniti pomen, ki ga v teh verstvih imajo.

3. Življenjska vodila religij (6 ur)

Cilji

Učenci se seznanijo s temeljnimi spoznanji o življenjskih vodilih različnih verstev: njihovem ujemanju v temeljnih vrednotah in normah medčloveškega sožitja; kulturni in družbeni pogojenosti njihovih konkretizacij ter uresničevanju; razlikah v njihovem verskem utemeljevanju in sankcioniranju. Pomagati učencem pri usmerjanju in presojanju lastnega ravnanja.

Vsebine

Temeljne etične vrednote in norme religij (dobro in zlo, pravično in krivično v religijah): etične norme dekaloga, “zlato pravilo”, pravičnost in “ljubezen do bližnjega”, načeli nenasilja in harmonije. Verstva utrjujejo in/ali relativirajo pravila obnašanja v vsakdanjem življenju. “Kdo je moj bližnji” (“mi” in “drugi”) različnih religij. Odnosi med verstvi v preteklosti in danes; izjava o svetovnem etosu parlamenta svetovnih religij; človekove pravice in svetovna verstva.

Pojmi

Etika, morala, zakon, dekalog/deset zapovedi, pravila, običaji, zlato pravilo, greh, karma, božja (poslednja) sodba, človekove pravice.

Povezave

Etika in družba, slovenščina.

Standardi znanja

Učenec/učenka:

- ve, da verstva vsebujejo, utemeljujejo in sankcionirajo različna življenjska pravila ter vodila;
- (ve, da se razlikujejo pri posebnih pravilih, načinih utemeljevanja in sankcioniranja (ne)spostovanja svojih pravil; zna to ilustrirati na preprostih primerih);
- ve, da se svetovna verstva ujemajo v elementarnih vrednotah in pravilih medčloveškega sožitja: spoštovanje življenja, človekovega dostojanstva, solidarnosti, temeljne enakosti ljudi; “ne ubijaj”, “ne kradi”, “ne laži”, “spoštuj dogovor” ...
- pozna moralne zapovedi dekaloga in njihovo “kristalizacijo” v “ljubi bližnjega kakor samega sebe” (v biblijski Stari in Novi zavezi);
- pozna podobne zapovedi/prepovedi v budizmu, islamu ali drugih verstvih;
- pozna “zlato pravilo” in dejstvo njegove izrecne navzočnosti v različnih verstvih;
- pozna pomen izraza greh kot tistega nemoralnega odnosa in ravnanja do drugih ljudi ter samega sebe, ki hkrati pomeni nasprotovanje in žalitev boga/nadnaravnega, njegovih zapovedi ali prepovedi;
- pozna pojma “božje (poslednje) sodbe” (z nagrado in kaznijo) in “karme” kot dveh najznačilnejših načinov verskega sankcioniranja človekovega moralnega ravnanja;
- (pozna in razume primere konfliktov med uresničevanjem “človekovih pravic”, kot jih razglašajo sodobni mednarodni dokumenti, in posameznimi normami ter vrednotami različnih verstev).

4. Svoboda, vest, odgovornost (3–4 ure)**Cilji**

Spoznati povezanost svobode vesti in odgovornosti. Spoznati odnos med vestjo, krivdo in grehom. Spoznati odnos med avtoriteto, avtonomijo in anarhijo.

Vsebine

Čigav glas je glas vesti; različni odgovori. Kaj je krivda. Kaj pomeni greh. Svoboda in odgovornost do samega sebe in odgovornost do drugega. Človekovo dostojanstvo.

Pojmi

Vest, odgovornost, krivda, greh, odpuščanje, avtoriteta, anarhija.

Povezave

Etika in družba, slovenščina.

Standardi znanja

Učenec/učenka:

- zna s primeri pojasniti razliko med negativno in pozitivno svobodo;
- zna navesti različne oblike svobode, ki jih navajajo in jamčijo mednarodni dokumenti o človekovih pravicah in svoboščinah;
- zna razložiti odgovornost kot posledico svobodne izbire in navesti okoliščine (nevednost, prisila, strah), ki vplivajo na stopnjo odgovornosti;
- pozna temeljno opredelitev vesti kot “notranje” človekove sodbe, s katero posameznik ocenjuje lastno storjeno ali nameravano dejanje kot dobro ali slabo;
- pozna različne odgovore na vprašanja, čigav glas je glas vesti;
- (zna razlikovati med svobodo vesti in svobodo veroizpovedi);
- (pozna razliko in podobnost med prestopkom in zločinom (kršitev pravnih in moralnih norm) ter grehom (neposlušanje glasu vesti).

OBVEZNO – IZBIRNE TEME (obvezen izbor ene teme)**5. Družina (3–4 ure)****Cilji**

Spoznati vlogo družine v tradicijah različnih religij. Odkrivati sprejetost in konfliktnost v različnih družinskih skupnostih. Raziskati pomen in vlogo družine v domačem okolju.

Vsebine

Družina v življenjskem okolju. Strukture družinskih odnosov in vrednot v različnih verstvih (krščanstvo, judovstvo, islam, kitajska verstva). Verske skupnosti in družine; medsebojna podpora in/ali konflikti. Krščansko pojmovanje družine, njegov razvoj in sodobne razmere. Verske razlike znotraj družine.

Pojmi

Družinske vloge, konflikt, stiska, sprejetost, vrednote.

Povezave

Etika in družba, zgodovina, slovenščina.

Standardi znanja

Učenec/učenka:

- pozna vlogo in pomen nekaterih pojmov, ki so sestavni del družinskih procesov (stiska, konflikt, odpuščanje, medsebojno sprejemanje in spoštovanje, družinska ljubezen ...);
- pozna patriarhalnost velikih verskih tradicij v družinskih odnosih, njene družbene korenine, a tudi protipatriarhalne spodbude znotraj svetovnih verstev;
- ve, da religije (krščanstvo, judovstvo, kitajske religije, islam) vplivajo na družinsko življenje in zna to prikazati s primeri;
- pozna temeljne vrednote in značilnosti družinskega življenja v svojem okolju in jih zna primerjati z družinami iz drugih religijskih okolij;
- zna odkrivati vlogo religije pri oblikovanju družinskega življenja.

6. Prijateljstvo, ljubezen, spolnost (3–4 ure)**Cilji**

Odkriti različne poglede na ljubezen in spolnost v religijah. Spoznati obrede, simbole in iniciacije, ki vplivajo na urejenost odnosov v svetu religij. Spoznati pomembnost rasti v osebnem odnosu.

Vsebine

Pojmovanje prijateljstva, ljubezni in spolnosti v življenjskem okolju. Pogledi na ljubezen in spolnost v svetu religij (biblija in krščanstvo, islam, budizem, hinduizem). Simboli, obredi, iniciacije pri urejanju odnosov na področju ljubezni in spolnosti. Zvestoba kot vrednota v religijah.

Pojmi

Spolnost, eros, seks, zvestoba.

Povezave

Etika in družba, slovenščina, likovna umetnost.

Standardi znanja

Učenec/učenka:

- pozna vlogo medsebojnih odnosov glede na partnerstvo, ljubezen in spolnost;

- (pozna podobnosti in razlike v pogledih na spolnost različnih religijskih tradicij in znotraj njih);
- ve, da vse velike religijske tradicije spolnost sprejemajo in jo urejajo z normami in obredi;
- (pozna primere in utemeljevanja zavračanja spolnosti v religijah, pozna primere posebnega povzdigovanja/sakralizacije spolnosti v religijah);
- pozna nekatere obrede in simbole različnih religij, ki služijo urejanju spolnosti in odnosov med spoloma (inicijacija, zakrament zakona itd.);
- pozna vrednoto postopnosti rasti v osebnem odnosu v kulturah s krščanskim vplivom (tovarištvo, prijateljstvo, partnerstvo, ljubezen, spolnost);
- (zna razložiti pomen medosebne zvestobe v krščanstvu in še v kakem drugem verstvu).

7. Delo in/kot poklic (3 ure)

Cilji

Spoznati smisel poklicne odločitve in pomena dela v krščanstvu v primerjavi z drugimi tradicijami in pojmovanji. Spodbujati k odkrivanju in uresničevanju osebnih talentov.

Vsebine

Poklic in delo kot poslanstvo (po-klic) v krščanskem pojmovanju. Pomeni dela: preživetje, samouresničevanje, poklicanost. Uresničevanje in služenje v delu: delo zase – delo za druge. Talenti in sposobnosti – “dar” in odgovornost. Veselje in preizkušnje pri delu.

Pojmi

Poklic, poklicanost, talenti, poslanstvo, služenje, uresničenje.

Povezave

Etika in družba, zgodovina.

Standardi znanja

Učenec/učenka:

- pozna različne pomeni dela: delo zase (za preživetje, za samouresničevanje), zase in za druge (za plačilo), delo za druge (brez plačila), delo kot ustvarjanje novega/boljšega ...
- pozna običajni pomen besede poklic in krščanski izvor besede v poklicanosti (služenju Boga z delom za druge z uresničevanjem od Boga danih talentov in možnosti);
- pozna religiozno ovrednotenje dela v kateri od drugih verskih tradicij (hinduizem);
- (razume razliko in povezanost med religioznim/krščanskim in sekulariziranim pojmovanjem odgovornosti za razvijanje ter uresničevanje prejetih talentov/zmožnosti (božji/naravni dar, nadarjenost, investicije);

- pozna utemeljevanje dolžnosti in pravice do dela ter počitka v religijah;
- zna utemeljiti dostojanstvo dela nezmožnih ljudi in njihovo pravico do solidarnosti ter pomoči dela zmožnih in premožnih (v krščanskem pojmovanju, pojmovanju nekega drugega verstva (islam), na nereligiozen način).

IZBIRNE/DODATNE TEME

8. Religijske skupnosti – družbene skupnosti

Cilji

Seznani se s povezovalno in razdruževalno družbeno močjo religij. Odkrivati spodbude in posledice druženja ter pripadnosti na temelju religij; biti pozoren na možne konfliktne posledice religijskega druženja. Spoznavati tipe razmerij med religioznimi skupnostmi in širšimi/drugimi družbenimi skupnostmi.

Vsebine

Tipi verskih skupnosti: cerkve, male verske skupnosti, sekte, kulti; meništvo in redovništvo; cerkvena verska občestva. Odnosi verskih skupnosti do krajevne skupnosti: prežemanje (v tradicionalnih okoljih), sodelovanje, izoliranje, nasprotovanje. Verske skupnosti in država: od državne religije do ločitve verskih skupnosti od države.

Pojmi

Cerkev, sekta, kult, občestvo; državna cerkev, ločenost cerkve/verske skupnosti in države; samostan, red, meništvo.

Povezave

Zgodovina, etika in družba.

9. Magija, okultizem, religija

Cilji

Učenci se seznanijo z magijskim mišljenjem in praksami v preteklosti ter sedanjosti, znotraj in zunaj verskih tradicij. Spoznajo razliko med magijskim in znanstvenim mišljenjem. Navajajo se na kritično prepoznavanje magijskih praks/ponudb v sodobnem svetu.

Vsebine

Značilnosti magijskega mišljenja in delovanja. Dotikalna in posnemovalna magija. Bela in črna magija. Razlike med znanstveno vzročnostjo in magijskim pojmovanjem vzročnosti. Razlike med magijo in religijo. Magija v religijah. Odnos verskih organizacij do magije. Oblike magijskega mišljenja in delovanja v sodobnem svetu.

Pojmi

Magija, mag (vrač), okultno, vraževerje (supersticije), astrologija.

Povezave

Zgodovina.

10. Egocentričnost in solidarnost v stiskah

Cilji

Opozarjati na omejenost in škodljivost egoizma v različnih skupnostih. Odkrivati perspektivo reševanja iz stisk po poti solidarnosti. Seznaniti z religioznimi načini izražanja in utemeljevanja solidarnosti.

Vsebine

Egocentrizem/egoizem posameznika in skupnosti (tudi verskih). Solidarnost kot življenjsko načelo, ki omogoča preseganje stiske. Oblike solidarnosti, solidarnost kot način življenja. Verstva in človeška solidarnost.

Pojmi

Egocentričnost, egoizem, stiska, solidarnost, molitev, karitas.

Povezave

Etika in družba, slovenščina, zgodovina.

11. Sanje, želje, cilji, razočaranja

Cilji

Odkrivanje različnih življenjskih dimenzij, ki presegajo danost vsakdana. Odkrivati pomembnost in presojeti vpliv sanj, želja, vizij ter razočaranj pri oblikovanju življenjskih ciljev.

Vsebine

Načini sprejemanja in izražanja duševnih življenjskih dimenzij. Presojanje lastnih življenjskih vizij. Vizije, sanje, razočaranja in vztrajanje znanih verskih osebnosti.

Pojmi

Sanje, sanjarjenje, vizije, cilji.

Povezave

Slovenščina.

3.3 deveti razred – Verstva in etika III

OBVEZNE TEME

1. Biblija: Stara in Nova zaveza (6–8 ur)

Cilji

Spoznati nastanek in zgradbo Biblije kot svete knjige judovstva in krščanstva ter najvplivnejšega besedila v evropski zgodovini. Spoznati načine branja Biblije (dobesedno, alegorično). Spoznati odnos različnih krščanskih konfesij do Biblije. Spoznati nekatere temeljne teme in sporočila.

Vsebine

Izvori in oblikovanje Stare zaveze. Nastanek in zgradba Nove zaveze. Istovetnost in razlika med sporočili Stare zaveze in Nove zaveze. Slovenski prevodi Biblije in njihov pomen. Izbirne teme iz Stare in Nove zaveze (stvarjenje sveta, Adam in Eva, Mojzes in dekalog, Job, pridiga na gori, Jezusova smrt in vstajenje ...).

Pojmi

Zaveza, postava, Tora, kanon, Jahve in imena Boga, očaki, preroki, apostoli, stvarjenje, izvirni greh, milost, odrešenje, vstajenje.

Povezave

Zgodovina, slovenščina, likovna vzgoja.

Standardi znanja

Učenec/učenka:

- pozna pomen besede Biblija in ve, da je uveljavljeno slovensko ime zanjo Sveto pismo;
- ve, da je Biblija zbirka knjig (spisov), ki se delijo na Staro in Novo zavezo; ve, da so spisi Stare zaveze skupni Judom in kristjanom, spisi Nove zaveze pa le kristjanom in krščanskim cerkvam; zna časovno umestiti nastanek spisov Stare zaveze (prvo tisočletje pr. n. š.) in spisov Nove zaveze (druga polovica 1. stoletja n. š.);
- ve, v katerih jezikih so bili biblijski spisi zapisani;
- (ve, da je bila zgodaj v celoti prevedena v grščino in latinščino (Vulgata), nato pa postopoma v skoraj vse jezike sveta);
- ve, da je bil prvi v slovenščino prevedeni spis leta 1555 (Evangelij po Mateju), leta 1584 pa celotna Biblija (slovenski protestanti, Trubar in Dalmatin); ve, da so kasneje nastajali in

izhajali novi katoliški in protestantski slovenski prevodi, ve za ekumensko izdajo (in kaj to pomeni) ter najnovejši Standardni slovenski prevod iz izvornika leta 1996;

- pozna okvirno vsebinsko delitev knjig Stare zaveze na zgodovinske knjige (Pet Mojzesovih knjig/Postava/Tora), poučne in pesniške (Psalmi, Visoka pesem, Job, Pridigar, Knjiga modrosti ...) ter preroške (Izaija, Jeremija ...);
- (ve, da imena knjig niso istovetna z njihovimi avtorji (zlasti Mojzesove knjige), da so bile zapisane in urejene kasneje);
- ve, kaj pomeni (biblični) “kanon”;
- pozna pomen besede zaveza: Stara zaveza kot zaveza med judovskim ljudstvom in Bogom; Nova zaveza med Bogom in (vsakim) človekom po Jezusu Kristusu, ki je v krščanskem pojmovanju hkrati Bog in človek, predstavlja Boga za vse ljudi in vse ljudi pred Bogom;
- zna v grobem časovno in prostorsko umestiti nastajanje spisov Nove zaveze;
- pozna temeljno poimenovanje in razdelitev spisov Nove zaveze, poimenovanje štirih evangelijev in imena glavnih piscev pisem;
- (ve, da so poročila o Jezusovem življenju in nauku ter verovanju njegovih učencev/apostolov in njihovih učencev zapisovali ter urejali postopoma in da vsa niso bila sprejeta v veljavno Sveto pismo Nove zaveze);
- pozna temeljno sporočilo spisov Stare zaveze o veri v Boga stvarnika sveta in človeka, zavezi z izvoljenim (judovskim) ljudstvom, njegovi poti v Egipt in rešitvi iz egiptovskega suženjstva (Abraham, Jožef, Mojzes), od Boga dani Postavi/zakonu (Tora), obljubljeni deželi in obljubljenem končnem odrešenju ter odrešeniku (preroki, Mesija);
- ve, da je za kristjane temeljno sporočilo Nove zaveze (evangelijev in pisem) izpolnitev božje obljube (v Stari zavezi) in izpričanje božje ljubezni do ljudi z božjim učlovečenjem v Jezusu Kristusu;
- (razume, da Apostolska dela in pisma govore o nastajanju prve Cerkve, njenih obredov in organizacije);
- pozna v temeljnih potezah in na temelju branja izbranih odlomkov biblijsko temo o stvarjenju sveta in človeka, eno od zgodb SZ, Jezusovo “Pridigo na gori” ali prilike o božjem kraljestvu, prikaz Jezusove smrti in sporočilo o vstajenju;
- zna pojasniti razliko med dobesednim in alegoričnim branjem (sestavlin) biblijskih spisov.

2. Krščanstvo in zahodna civilizacija (6 ur)

Cilji

Odkriti krščanstvo kot eno od temeljnih gibal “zahodne civilizacije”. Razumeti inspiracijsko moč krščanstva na različnih področjih življenja. Seznanjanje s konkretnimi primeri vpliva krščanstva.

Vsebine

Drugačnost krščanstva in njegove korenine v judovski in grško-rimski kulturi. Krščansko pojmovanje enakosti, različnosti in ljubezni do bližnjega. Krščanske korenine sodobnega humanizma: razumevanje človeka kot osebe, enakost “božjih otrok” in bratstvo/sestrstvo vseh ljudi, svoboda vesti, razlikovanje med cerkvijo in državo. Strpnost in nestrpnost v zgodovini krščanstva: preganjanje kristjanov, verski spopadi med kristjani, nasilje kristjanov nad judi, “pogani” in “krivoverci”. Krščanstvo in umetniška ustvarjalnost.

Pojmi

Humanizem, civilizacija, toleranca, inspiracija, mučeništvo, (verska) svoboda, bratstvo/sestrstvo, enakost.

Povezave

Zgodovina, slovenščina.

Standardi znanja

Učenec/učenka:

- ve, da se je krščanstvo oblikovalo v okviru judovske kulture (Biblija/Stara zaveza, Palestina 1. stoletja) in grško-rimske kulture (rimski imperij prvih stoletij našega štetja, mesta z judovsko diasporo, grški jezik Nove zaveze, grški in latinski jezik prvih koncilov ter njihovih dokumentov);
- pozna in zna argumentirati krščansko pojmovanje temeljne enakosti ter bratstva/sestrstva vseh ljudi;
- (pozna in razume nujnost spoštovanja svobode vesti v krščanstvu);
- pozna in zna pojasniti nujnost krščanskega razlikovanja med državo (oblastjo) in Cerkvijo;
- pozna primere verskih spopadov v zgodovini krščanstva in zahodne civilizacije, zna navesti njihove verske in zunajverske spodbude ter opravičila (preganjanje kristjanov, nasilje kristjanov nad judi, “pogani”, “krivoverci”, verske spopade med kristjani);
- pozna primere krščanskega nasprotovanja verski, etnični in politični nestrpnosti ter nasilju;
- pozna izraze in razloge za patriarhalnost in žensko neenakopravnost v zgodovini krščanstva ter primere nasprotovanja temu iz krščanskih izhodišč;
- (zna povezati krščanska pojmovanja o človeku in medčloveških odnosih s sodobnim humanističnim pojmovanjem človekovih pravic);
- zna na konkretnem primeru umetnika in umetniškega dela pokazati njegov krščanski navdih ter spodbudo;

- zna na konkretnem primeru pokazati način zaviranja umetniške (ali znanstvene) ustvarjalnosti v imenu krščanske vere.

3. Religije in vprašanje smisla življenja (6 ur)

Cilji

Seznani, kako različna verstva in nazori opredeljujejo “človekov problem” ter smisel življenja, še posebej nasproti zlu, trpljenju in smrti.

Vsebine

Predstavitev “človekovega problema” v različnih verstvih: judovstvo, krščanstvo, islam, hinduizem, budizem, kitajska verstva. Cilj in smisel življenja v različnih religijah: odrešenje/zveličanje, (božje) nagrade in kazni v posmrtnem življenju, izboljševanje karme, prekinitev krogotoka življenja in smrti (v nirvani), harmonija z naravo. Nereligiozna osmišljanja življenja.

Pojmi

Smisel, odrešenje; občestvo z bogom, enkratno in večno življenje, neumrljivost duše, vstajenje; samoodrešenje, reinkarnacija, nirvana, zlitje duše z bogom; življenje za druge – po drugih – v drugih, samouresničevanje.

Povezave

Etika in družba, slovenščina, likovna in glasbena vzgoja.

Standardi znanja

Učenec/učenka:

- ve, da se verstva soočajo z zadnjimi vprašanji in še posebej stiskami človeškega življenja: obstoja in minljivosti, življenja in smrti, sreče in trpljenja, dobrega in zlega;
- ve, da pomeni govoriti o “smislu življenja” govoriti o človekovem življenju v zvezi s temi vprašanji;
- razlikuje med nereligioznimi odgovori, ki ob vprašanih o smislu in ciljih človekovega življenja ne segajo prek narave in (drugih) ljudi, ter religioznimi odgovori, ki povezujejo zadnje cilje in smisel človeškega življenja z vero v obstoj “povsem druge”, skrivnostne, presežne/transcendentne, večne duhovne stvarnosti (boga, brezosebnega duha, nirvane);
- pozna in razlikuje verske nauke o neumrljivosti duše, vnovičnih rojstvih (reinkarnacije), karmi, vstajenju in večnem življenju z Bogom;

- razlikuje med pojmovanjem osebnega boga (teizmom) in (“panteističnim”) brezosebnim bogom (brezosebno višjo, duhovno silo).

OBVEZNO – IZBIRNE TEME (obvezen izbor ene teme)

4. Rast krščanstva in njegove delitve (4–6 ur)

Cilji

Seznani se z oblikovanjem krščanskega nauka in cerkvene organizacije. Spoznati vzroke delitve krščanstva, ekumenizma. Odkrivati, da lahko vera povezuje ali razdružuje. Spoznavati, kaj je mogoče storiti za sožitje med različnimi nazorskimi skupinami.

Vsebine

Verske razmere v rimskem imperiju. Krščanstvo kot državna vera. Koncili in spori o dogmah. Prispevek meništva. Širjenje krščanstva. Vzhodno in zahodno krščanstvo (katolištvo in ortodoksost). Reformacija in protireformacija. Verski spopadi, verska (ne)tolerantnost, verska svoboda. Sodobna raznolikost krščanstva. Civilna družba in cerkvenost danes.

Pojmi

Cerkev, kler, laiki, meništvo, dogme, koncili, razkol, papeštvo, patriarhi, pravoslavje, katolištvo, protestantizem in neoprotestantska gibanja, ekumenizem, civilnost.

Povezave

Zgodovina.

Standardi znanja

Učenec/učenka:

- ve, da je bilo krščanstvo sprva ena od mnogih religij rimskega imperija oziroma Sredozemlja;
- pozna okoliščine širjenja krščanstva; ve, da so bili kristjani večkrat preganjani, pozna konkreten primer;
- ve, da so že v prvih stoletjih med kristjani obstajali različni pogledi na evangelije in biblijo ter da se je poizkušala določiti obvezna pravoverna (ortodoksna) in splošna (katoliška) verovanja (dogme) na concilih, zborih škofov ter učenjakav;
- ve, da je bilo krščanstvo v četrtem stoletju povzdignjeno v državno vero (Konstantin in Teodozij);

- ve, da je to prineslo nestrpnost do nekrstjanov in tistih kristjanov, ki niso soglašali s stališči, ki so bila z močnejše strani škoda za pravovernost; pozna primer take nestrpnosti (npr. prepoved opravljanja obredov, rušenje templjev);
- ve, da se v naslednjih stoletjih krščanstvo razširi po celotni Evropi; pozna primer nasilnega in nenasilnega “pokristjanjevanja”; ve, da je bila osebna izbira vere redka;
- ve, da je v enajstem stoletju prišlo do razkola na rimsko katoliško in pravoslavno cerkev (s svojimi patriarhi); zna pojasniti, da je bil razkol povezan z merjenjem politične moči in kulturnimi razlikami;
- zna navesti dve razliki med rimsko katoliško cerkvijo in pravoslavno cerkvijo ter kaj imata skupnega;
- ve, da je papež rimski škof in poglavar rimsko katoliške cerkve;
- ve, da je rimsko katoliška cerkev v srednjem veku postala močna kulturna, družbena in politična sila, da so papeži imeli svojo vojsko in ozemlje;
- ve, da so v srednjem veku obstajala številna krščanska gibanja in osebe, ki jih je uradna cerkev razglasila za “hereze”/“krivoverce” in jih preganjala; zna navesti eno tako gibanje in osebo;
- ve, kdo je bil Luter, in zna navesti dva Lutrova očitka rimski cerkvi;
- ve, da v šestnajstem stoletju nastanejo protestantske cerkve iz zahteve po temeljiti prenovi zahodne, rimsko katoliške cerkve;
- zna navesti dve razliki med protestantsko in rimsko katoliško cerkvijo ter kaj imata skupnega;
- ve, da se z evropskim osvajanjem sveta širi tudi vpliv krščanskih cerkva; zna pojasniti posamezen primer;
- ve, da se krščanstvo danes nahaja v številnih različicah, in zna povedati, kje na karti sveta so navzoče tri poglavitne oblike: katolištvo, pravoslavlje in protestantizem;
- (ve, da je bilo v prvih stoletjih sedem skupnih koncilov; in ve, da je bil zadnji koncil rimsko katoliške cerkve v letih 1962–1965 (Drugi vatikanski koncil));
- ve, da se z izrazom Cerkev označuje skupnost krščenih in verujočih v Jezusa Kristusa;
- (pozna razliko med klerom in laiki v katoliški ter pravoslavni cerkvi in drugačno pojmovanje odnosov med nosilci funkcij v protestantskih cerkvah);
- (razume povezovalne in razdruževalne družbene ter kulturne učinke krščanstva (in njegovih delitev) v rimskem imperiju, evropskem srednjem veku in začetkih novega veka);
- (zna pojasniti, kako je cerkvena organizacija preživela razpad zahodno rimskega imperija in kako je skupaj s krščanstvom ohranila ter širila tudi nekatere dosežke grško-rimske kulture (grška in latinska pismenost, rimsko pravo, umetnost);
- pozna imena vsaj treh cerkvenih redov (benediktinci, cistercijani, dominikanci, frančiškani, jezuiti ...);
- pozna pomen besede ekumenizem in primer ekumenskega delovanja.

5. Razsvetljenje (2–3 ure)

Cilji

Spoznati razsvetljenska izhodišča: naravna luč razuma, avtonomija človeka kot osebe in svoboda vesti, ločitev cerkve in države. Spoznati dinamiko, ki jo je razsvetljenje vneslo v zahodno civilizacijo.

Vsebine

Nastanek in razvoj religij v luči razsvetljenstva. Kritika verske nestrpnosti in verska svoboda. Razsvetljenski humanizem. Enostranosti in vulgarizacije razsvetljenstva (razsvetljeni absolutizem, kult Razuma, borbeni ateizem).

Pojmi

Vest, avtonomija, humanizem, ateizem, morala, pravo, država.

Povezave

Zgodovina, slovenščina.

Standardi znanja

Učenec/učenka:

- ve, da se razsvetljenje imenuje obdobje razuma zato, ker so v njem videli tisto, kar naj bi človeka osvobodilo vseh predsodkov, zablod in praznoverja ter ga vodilo k resnici in svobodi;
- ve, da so si razsvetljenci prizadevali nadomestiti avtoritete Svetega pisma in cerkva z avtoriteto razuma ali pa jih vsaj podrediti njegovi avtoriteti ter zmanjšati področje njihove dejavnosti;
- (zna razložiti pojmovanje o razsvetljenstvu kot o človekovem izhodu iz nedoletnosti, katere je sam kriv, ker se opira na zunanje avtoritete in si ne upa uporabiti svojega lastnega razuma);
- zna pojasniti, zakaj je bila razodeta religija in s tem krščanstvo v obdobju razsvetljenstva predmet ostre kritike ter zavračanja;
- (zna pojasniti, da so razsvetljeni absolutizem, kult Razuma in borbeni ateizem oblike vulgarizacije razsvetljenstva, ker so kršili njemu lastni načeli strpnosti in spoštovanja človekove svobode pri uporabi lastnega razuma);
- (zna utemeljiti zahtevo po verski svobodi in kritiko verske nestrpnosti).

6. Krščanska inspiracija v delovanju pomembnih osebnosti slovenske zgodovine (3–4 ure)

Cilji

Spoznati vidne krščanske osebnosti na Slovenskem kot zgled krščanske inspiracije pri oblikovanju slovenske kulture, socialne in nacionalne zavesti. Spoznati prepletenost med krščanstvom in slovenstvom.

Vsebine

Sv. Modest in sv. Ema Krška (širjenje krščanstva in srednji vek). Trubar, Dalmatin, Štefan Küzmič (reformacija na Slovenskem). Slomšek, Krek (buditev narodne in socialne zavesti). Baraga (slovensko misijonarstvo). Cankar, Plečnik, Kocbek (katolištvo na Slovenskem in slovenska kultura).

Pojmi

Sloenci, slovenstvo, narod, nacija, kultura, umetnost, inspiracija.

Povezave

Zgodovina, slovenščina, glasbena in likovna vzgoja.

Standardi znanja

Učenec/učenka:

- pozna izrazite in pomembne primere krščanske vzpodbude ter usmerjenosti, ustvarjalnega osebnega delovanja v slovenski zgodovini:
 - pri začetkih širjenja krščanstva na slovenskem (sveti Modest),
 - pri dobrodelnem in versko kulturnem delu v fevdalnih razmerah (sveta Ema Krška),
 - pri ustvarjanju slovenskega knjižnega jezika, pismenosti, kulturne in narodne samozavesti (Trubar, Dalmatin, Š. Küzmič),
 - pri vzpodbujanju narodne samozavesti (Slomšek) in socialnega čuta ter odgovornosti (Krek),
 - pri versko kulturnem misijonarskem delovanju med drugimi ljudstvi (Baraga),
 - na različnih področjih umetnosti 20. stoletja (Cankar, Kocbek, Plečnik);
- zna na enem od zgornjih primerov celoviteje razčleniti in prikazati mesto krščanske vzpodbude v spletu drugih osebnih ter družbenih silnic.

IZBIRNE/DODATNE TEME

7. Verska (ne)strpnost, verske vojne

Cilji

Opozoriti učence na dvorezno naravo verstev pri oblikovanju družbe in osebnosti, meddružbenih ter medčloveških odnosov. Pomagati pri preseganju konfliktov, ne da bi zato morali prizadeti opustiti svoje verstvo (prepričanje), in navajati k sprejemanju ter spoštovanju tako sebe v svoji posebnosti kakor drugih v njihovi.

Vsebine

Vloga religij v oblikovanju družbene in osebne identitete. Absolutiziranje svojega in zanikanje drugega. Prozelitizem. Religije kot eden od dejavnikov miru in vojne v sodobnem svetu. Primeri za mir: ekumenizem, medverski dialog; primeri za vojne: Severna Irska, Bosna, Irak, Iran. Pregarjanje verstev in ateistov zaradi različnih razlogov (verskih, političnih, nacionalnih in drugih) v zgodovini ter danes.

Pojmi

Identiteta, drugačnost, toleranca, spoštovanje, zloraba religije, dialog, pregarjanje, ekumenizem.

Povezave

Geografija, etika in družba, zgodovina.

8. Znanost in vera

Cilji

Razumeti razliko med znanostjo in religijo (vero) ter spoznati razloge konfliktov in možnosti sožitja med religijo (krščanstvom) ter znanostjo.

Vsebine

Govorica vere in govorica znanosti. Svetopisemska podoba sveta in znanstvene razlage sveta: stvarjenje – nastanek in razvoj vesolja, stvarjenje človeka – nastanek in razvoj človeka kot vrste, božja previdnost – slučajnosti in zakonitosti zgodovine. Spoznavno samoomejevanje znanosti na pojave in brezmejnost vere. Krščanske spodbude in zavore za znanstveno raziskovanje v zgodovini. Konkretni zgodovinski primeri odnosa krščanstva do znanstvenih odkritij in

postopkov: heliocentričnost, evolucionizem, biotehnologija. Razlogi konfliktov v ideologizaciji in absolutizaciji (neupoštevanje samooomejevanja) znanosti: “znanstveni ateizem”.

Pojmi

Znanost, vera, ideologizacija, absolutizacija (znanosti), ateizem.

Povezave

Biologija, fizika, zgodovina.

9. Ateizem in humanizem

Cilji

Seznanimi učence s temeljnimi značilnostmi ateizma in humanizma. Informirati učence o različnih poskusih reševanja temeljnih vprašanj, ki zadevajo religijo in moralo. Pomagati učencem razvijati strpen in spoštljiv odnos do ljudi z različnim prepričanjem. Prispevati k rahljanju stereotipov in odpravljanju predsodkov.

Vsebine

Ateizem. Antični in moderni ateizem. Oblike ateizma (materializem, skepticizem, agnosticizem, “panteizem”, pesimizem). Spori o (ne)dokazljivosti obstoja boga in prisotnosti zla v svetu kot teoretski izvor ateizma. Znanstveni in metodični ateizem. Praktični ateizem in nereligioznost. Ateizem kot državna ideologija.

Humanizem. Humanizem in renesansa. Človek kot merilo vseh stvari. Odsotni bog in humanistično samorazumevanje človeka kot subjekta (svobodni dejavnik, gospodar sveta, družbe in samega sebe, nosilec človekovih pravic in svoboščin ...). Humanizem in krščanstvo.

Pojmi

Ateizem, humanizem, materializem, nereligioznost, religiozna vera, verjetje, vedenje, subjekt.

Povezave

Etika in družba, zgodovina, likovna in glasbena vzgoja.

4 SPECIALNODIDAKTIČNA PRIPOROČILA

Pouk predmeta verstva in etike naj poteka v skladu s splošnimi didaktičnimi načeli. Ker pa so ta načela, ki veljajo za vse učne predmete, le splošna navodila, ne bodo zadoščala za uspešno izvedbo tega predmeta. Zato bo treba čim prej začeti razvijati didaktiko tega predmeta, ki bo tudi obvezni del izobraževanja učiteljev za ta predmet. Pri tem moramo opozoriti, da to ne more biti zgolj prirejena inačica ene od didaktik konfesionalno zasnovanih predmetov, kakršne obstajajo v različnih državah. V začetnem obdobju, dokler se ne oblikuje in utrdi specialna didaktika novega predmeta, bodo učiteljem pomagala zlasti didaktična načela in izkušnje pouka predmeta etika in družba.

O načinih, oblikah in metodah dela v razredu naj odloča učitelj. Pogoj za učiteljevo strokovno avtonomijo je njegova strokovna in pedagoška kompetentnost, ki si jo bodo morali pridobiti. Zato bo ena od nalog oblikovalcev didaktike pouka verstva in etike tudi razvijanje specifičnih načinov, oblik in metod dela; učitelj bo med njimi lahko izbral najprimernejše (glede na konkretne okoliščine) za dosego zastavljenih ciljev.

Tudi pri konkretnem izvajanju pouka si mora učitelj prizadevati, da bodo upoštevana naslednja merila (ki sicer veljajo tudi pri drugih predmetih in jih poskuša upoštevati že sam predmetni katalog učnega načrta):

- merilo sistematičnosti in življenjskosti: sistematični pristop omogoča razumevanje določenega verskega sistema, življenjski pristop pa gradi na razvoju našega razumevanja teme, vprašanj in dilem, ki se pri tem postavljajo;
- merilo razvojnega obdobja učenca;
- merilo izkustva in temeljnih potreb učenca pri izbiri vsebin;
- merilo raziskovanja problemov;
- merilo didaktične skladnosti;
- merilo dejavnega sodelovanja vsakega učenca; učitelj mora spodbujati notranjo motivacijo učencev, poglobljati zaupanje, da so sposobni izraziti svoje mnenje in kritike;
- merilo doseganja, ob spoznavnih, tudi socialnih, čustvenih, motivacijskih, estetskih in moralno etičnih ciljih.

Učne vsebine o verstvih morajo biti posredovane še posebej na objektivni, kritični in pluralni način. Ta tri merila, ki jih navaja tudi nova šolska zakonodaja, po presoji evropske komisije in evropskega sodišča za človekove pravice preprečujejo, da bi se pouk sprevrgel v indoktrinacijo in s tem v kršitev pravice staršev, da vzgajajo svoje otroke v skladu z lastnim religioznim,

moralnim ali filozofskim prepričanjem, ki jim jo poleg drugih mednarodnih dokumentov, zagotavlja tudi Evropska konvencija o človekovih pravicah. Potreben je torej stvaren, pluralen in kritičen prikaz verovanj in smislov, ki jih ljudje najdejo v svoji religiozni tradiciji, ter primerjava različnih verstev v religioloških okvirih in po religioloških merilih, ne pa prikaz s privilegiranega vidika in vrednostnega izhodišča ene religije ali nazora.

K temu cilju vodi po eni strani uporaba in obravnava avtentičnih besedil in zgledov (svetih besedil različnih religij, zgledov religioznih osebnosti), po drugi strani pa pluralistična, “problemska” in dialoška obravnava konkretnih življenjskih, eksistencialnih ter etičnih vprašanj. Treba je iskati skupno in različno z vidika različnih religij ter nazorov. Eksistencialna in etična vprašanja, ki so v našem okolju postavljena/artikulirana v duhu krščanske tradicije, naj bodo s primerjavo z drugimi tradicijami tudi prepoznana kot taka (ne da bi bilo to predstavljeno kot argument za njihovo zavračanje ali pa sprejemanje kot edino ustrezno). Izogibati se je treba tako vsiljenemu/izsiljenemu soglasju, če ga, iz že znanih in prikazanih različnih pojavov ni mogoče izvesti, kot tudi ostajanju zgolj pri razlikah, če/ko obstajajo dovolj razvidne možnosti za ugotavljanje temeljnega soglasja ali konvergence iz različnih religijskih in nazorskih perspektiv.

Učitelj naj bo ne glede na svoje versko ali filozofsko prepričanje pri pouku tega predmeta zgled strpnega in argumentiranega obravnavanja religije ter drugih nazorov. Vsiljevati ne sme niti religioznih niti nereligioznih pogledov. Izogibati se mora kvalitativnim primerjavam med religijami (religija A je superiorna v primerjavi z religijo B), postavljanju vseh religij na skupni imenovalci, pojasnjevanju religioznega fenomena kot zgolj družbenega ali psihološkega pojava, relativiziranju resnic, ki veljajo v posameznih religijah za absolutne, napadanju posamezne religije ali religij nasploh itd. Paziti mora, da pravno registriranih novih oziroma majhnih verskih skupnosti ne poimenuje kot “sekte”. To pa ne pomeni, da ne sme predstaviti različnih teorij religije, pojasnjevati oblikovanje in spreminjanje religij v odvisnosti od družbenih, ekonomskih in kulturnih okoliščin, kritično obravnavati zgodovinskih dogodkov (npr. verske vojne), prav nasprotno, vsi zgodovinski viri in različne interpretacije morajo v načelu biti pri pouku dostopni za analizo ter diskusijo. Učitelj pa ne sme spraševati učencev o njihovih religioznih verovanjih ali od njih zahtevati, da pojasnijo svojo osebno vero in religiozno življenje. Izogibal naj bi se uporabi metode igranja vlog pri seznanjanju učencev z religioznimi praksami in rituali (v ta namen naj raje uporabi avdiovizualna sredstva), vnašanju osebnih (ne)religioznih verovanj (namesto tega lahko uporabi metodo atribucije: npr. “mnogo budistov verjame” ...), prav tako pa tudi izpovedovanju lastnih religioznih ali nereligioznih prepričanj. Če pa se na direktno vprašanje učencev temu ne more izogniti, naj zelo na kratko pove, kaj je njegovo osebno prepričanje, nato pa poudari, da je njegova vloga v šoli ta, da korektno

predstavi različna verovanja in nazore. Od učitelja se nikakor ne pričakuje, da bo skrival svojo opredeljenost ali prepričanje, toda njegovo vodilo mora biti, da je učiteljeva osebna opredelitev lahko samo zgled in spodbuda za premišljenost ter samostojnost učenčeve opredelitve; učitelj mora odgovorno presoditi, kdaj bo tako samostojnost omogočal in spodbujal z zadržanostjo pri izražanju svojih opredelitev, kdaj pa z “dialoškim” in neavtoritarnim izražanjem svojih opredelitev.

Pri izbiri neobveznih tem in ravni ter tempa obravnavanja vseh tem učitelj upošteva izražene interese učencev, njihove zmožnosti in siceršnje poznavanje snovi. Posamezne izbirne teme lahko tudi “seli” med letniki (neizbrane obvezno-izbirne in izbirne/dodatne teme). V načrtu navedene ure za obravnavo tem so zgolj orientacijske.

Pri izbiri in obravnavi (obsega in načina) npr. življenjsko-etičnih tem (npr: vzori in vzorniki, družina ...) naj bo učitelj še posebej pozoren na korelacije z drugimi predmeti. Verskim vidikom in sestavinam teh tem bo posvetil več ali manj časa, odvisno od tega, kako so bile same teme in vsebine že obravnavane pri drugih predmetih. Pri tem bo upošteval, da pri teh temah niso v ospredju spoznavni cilji (in faktografska znanja), ampak pomoč učencem pri soočanju z obravnavanimi življenjskimi odnosi in situacijami z navajanjem na sproščen ter odkrit pogovor, s premislekom in s pozornostjo do različnih argumentov ter upoštevanjem različnih vrednot.

Pri obveznih in obvezno-izbirnih temah so v učnem načrtu opredeljeni tudi standardi znanja, ki naj jih pouk doseže, učitelj pa preverja ter ocenjuje. To znanje seveda ne izčrpa niti izobrazbenih vsebin niti drugih splošnih in konkretnjših (ne le spoznavnih!) ciljev dela pri predmetu oziroma posameznih temah; to še posebej velja za teme, ki jih učni načrt označuje kot “življenjske”. Nekateri zahtevnejši ali specialnejši standardi so označeni z oklepajem in učitelj jih lahko tudi opusti, če so za večino učencev prezahtevni ali zahtevajo nesorazmerno dosti časa.

Pri izbirnih/ dodatnih temah ni opredeljenega standarda znanja. Izkušnje bodo pokazale smotrnost (še) večje ali manjše avtonomnosti in samostojne odgovornosti učiteljev pri izbiri ter obravnavi tem in operativnih ciljev. Obvladovanje znanj pri obvezni ali obvezno-izbirni temi je za učitelja temelj odločitve o nadaljnji bolj poglobljeni obravnavi obvezne teme ali pritegnitev novih tem (neizbranih obvezno-izbirnih ali dodatnih tem). Učitelj naj vsekakor omogoči tudi obravnavo ene ali več neobveznih tem. Posamezne neobvezne teme lahko z ustreznimi oblikami dela poskusi obdelati le z nekaterimi učenci.

Obvezne “religiološke” teme naj si praviloma sledijo v zaporedju, kot so v učnem načrtu. Obvezno-izbirne “življenjske” teme in vse neobvezne/izbirne teme učitelj razvršča ter uvršča po svoji presoji oziroma dogovoru z učenci (vsekakor tudi med obravnavo posameznih obveznih religioloških tem). Vsebine obvezno-izbirnih tem 9/4, 5, 6 so obravnavane že pri zgodovini (in slovenščini). Njihova obravnava pri verstvih in etiki naj jih prikaže zgoščeno, povezano in s tem pregledno. Taka – vnovična obravnava utrjuje njihovo poznavanje in hkrati daje boljši temelj za obravnavo obveznih tem (zlasti 9/2) ali jih dopolnjuje. Iz tega razloga (ponovitev) jim lahko učitelj nameni minimalno število ur: seveda pa lahko, podobno kot pri drugih temah, tudi več.

Obravnavanje vsebinskih, obrednih, simbolnih, čustvenih/doživljajskih in socialno-organizacijskih sestavin religij naj bo empirično ter racionalno. Ob normalnem prizadevanju, da se tema učencem približa, je potrebno paziti, da “približanje” smisla religioznih obredov, simbolov in zlasti doživljanja ne preide v “uvajanje” v to doživljanje (obrede), ki bi preseglo usposabljanje za “distancirano” (empirično, racionalno) poznavanje in razumevanje teh pojavov.

Učitelj naj pri ocenjevanju ne ocenjuje učenčevih vrednostnih stališč in čustvenega odnosa do posameznih tem, ampak njegovo znanje, razumevanje, sposobnost argumentacije in podobno.

Učitelj naj pri načrtovanju oblik in metod dela upošteva predvsem tiste, ki učence spodbujajo k samostojnem pridobivanju znanja, razmišljanju ter presojanju in ki utrjujejo splošne cilje predmeta, kot so: metoda razgovora, dela z besedilom in oblike skupinskega ter projektne delo.

Učitelj naj pri pouku poleg priporočene literature uporablja slikovno gradivo, avdiovizuelna sredstva in grafično gradivo.

5 PRILOGA

LITERATURA

5.1 Konzultirana literatura za pripravo predmeta verstva in etika

G. Adam, F. Schweitzer, *Ethisch erziehen in der Schule*, Goettingen 1996.

N. Allieu, *Laïcité et culture religieuse a l' école*, Paris, ESF, 1996.

P. Antes (et al), *Ethik in nichtchristlichen Religionen*, (Ethik-Lehrbuch 3), Stuttgart 1984.

C. Arthur, *Biting the Bullet. Some personal reflections on religious education*, Edinburgh, The Saint Andrew Press, 1990.

V. Bajzek, *Nemirno iskanje, Sociološka raziskava: slovenski veroučenci 6. in 7. razreda*, Ljubljana 1992.

J. Bauberot, *La laïcité, quel héritage? De 1789 a nos jours*. Geneve, Labor et Fides, 1990.

J. Bauberot, *Vers un nouveau pacte laïque?* Paris, Seuil, 1990.

Y. Bertrand, P. Valois, *École et sociétés*, Laval (Quebec), ARC, 1992.

A. Biesinger (ur.), *Gott mehr als Ethik. Der Streit um LER und RU*. Herder, Freiburg 1997.

F. Boespflug, F. Dunand, J. P. Willaime, *Pour une memorie des religions*, Paris, La Decouverte/ Essais, 1996.

A. Buchner, *Religionsunterricht: Besser als sein Ruf?* Innsbruck, Tyrolia 1996.

W. Owen Cole, J. Evans Lowndes, *Religious Education in the Primary Curriculum* (2. izd.), Religious and Moral Education Press, Norfolk 1994.

Council of Europe, *Studying Religions in Social Sciences at School*, Teachers Seminar Report, 24.-29. 10. 1994, Strassbourg 1995.

- G. Coq, *Démocratie, religion, éducation*, Paris, Mame, 1994.
- D. Cush, *Models of Religious Education in a Plural Society*, 1997 (separat Urad za šolstvo).
- C. Dagens, *La fait religieux dans l'enseignement*, v: Études 11, 1996, 471–480.
- S. Danes, *Today's Issues and Christian Beliefs, Social and Moral Questions for GCSE Religious Studies*, Oxford 1994.
- M. Divjak, *Šola, morala, Cerkev na Slovenskem*, Ljubljana 1995.
- T. Egger, *Gott und die Welt*, (Kath. RU 5/6, 7/8), Duesseldorf 1991.
- F. Feiner, A. Schrette, *Leben gestalten, Glauben verantworten*, (Handbuch zum Glaubensbuch 7), Salzburg 1989.
- S. Ferrari, I. C. Iban, *Diritto e religione in Europa occidentale*, Milano 1997.
- H. J. Frisch, *Leitfaden, Fachdidaktik Religion*, Dusseldorf 1995 (Patmos).
- R. Gellner, B. Trocholepczy (ur.), *Religion in der Schule? Projekte, Programme, Perspektiven*, Freiburg 1995 (Herder).
- V. Glyn Harris, GCSE, *Religious Studies*, London 1995.
- A. G. Mc Grady/K. Williams, *Religion Education and State Policy in Ireland*, *Panorama. International Journal of Comparative Religious Education and Values*, Vol. 7/No. 1, 1995, s. 116–133.
- H. Halbfas, *Religionsbuch 7/8*, Duesseldorf 1990 (kat.).
- H. Halbfas, *Religionsunterricht in Sekundarschulen (kat)*, Lehrerhandbuch, Duesseldorf 1995.
- Hessische Kultusministerium, *Rahmenplan Ethik (Sekundarstufe I)*, Wiesbaden 1996.
- H. Hirschl, *Religionskunde und Ethik, Das Luzerner Modell*. Schweitzer Schule, 1998/2.

J. Houssaye, *Les valeurs a l' école. L' éducation aux temps de la sécularisation*, Paris, PUF, 1992.

J. Justin (ur.), *Etika, družba, država I, II*, Ljubljana 1997, Pedagoški inštitut.

Land Brandenburg, Ministerium fuer Bildung, Jugend und Sport, *Hinweise zum Unterricht "Lebensgestaltung-Ethik-Religion"* (Sek. St. I), Potsdam 1994.

J. Lott, *Wie hast du's mit der Religion? Das neue Schulfach Lebensgestaltung – Ethik – Religionskunde (LER)*, 1998 (Gutersloher Verlag).

Lumen vitae 4, *L' Evangile a l' école*, Bruxelles 1996.

J. Kellenberger (ur.) *Interreligious Models and Criteria*, New York 1993.

A. Khoury, *Das Ethos der Weltreligionen*, Freiburg 1993 (Herder).

M. Kerševan, *Cerkev, politika, Slovenci po 1990* (pogl. Vzdržna in nevzdržna šola), Ljubljana 1996.

S. Koerber, *Ethik und Religion*, (Lesehefte 11–13), Stuttgart 1993 (Klett Schulbuch Verlag).

Z. Kodelja, *Laična šola*, Ljubljana 1995.

H. Kueng, K. J. Kuschel, *Erklaerung zum Weltethos* (Die Deklaration des Parlaments der Weltreligionen), Muenchen 1993.

C. Moe, *Pouk o religijah na Norveškem*, (študija, tipkopolis, str. 9, Urad za šolstvo RS).

P. Morgan, C. Lawton (ur.), *Ethical Issues in Six Religious Traditions*, Edinburg 1996.

A. Mougnotte, *Eduquer a la démocratie*, Paris, Cerf 1994.

L. Muchová, *Uvod do naboženske pedagogiky*, Olomouc 1994.

N. Nembach (ur.), *Jugend – 2000 jahre nach Jesus. Jugend und Religion im Europa II*, Frankfurt am Main 1996 (Peter Lang).

J. Ohlenmacher (ur.), *Religionsunterricht – Auftrag und Funktion*, Loccum 1995, (Religionspädagogisches Institut Loccum).

G. Otto, *“Religion” contra “Ethik”?* Neukirchen 1986.

Revue de l'institut catholique 41, *Univers religieux dans une culture laïque*, Paris 1992.

Religionskunde und Ethik, Kantonschule Luzern, Lehrplan 1998.

M. Schirner et al. *Ethik 7, 8, 9, 10*, Bayerischer Schulbuch Verlag, Muenchen 1996.

H. Schmidt, *Didaktik des Ethikunterrichts I, II*, Stuttgart 1984.

F. Schweitzer, K. E. Nipkow et al. *Religionsunterricht und Entwicklungspsychologie*, Guetersloh 1995.

R. Spann et al, *Ethik 6, 7, 8, 9*, Bayerischer Schulbuch Verlag, Muenchen 1996.

H. Sorge, S. Vierzig, *Handbuch Religion I*, Stuttgart 1979.

F. Škrabl, *Šolski religiozni pouk v demokratični družbi*, Ljubljana 1992.

Trutwin, Breuning, Mensing, *Zeit der Freude – Wege des Glaubens – Zeichen der Hoffnung*, (Kat. RU 5/6, 7/8, 9/10), Duesseldorf 1989.

Trutwin, Breuning, Mensing, *Religion – Sekundarstufe I*, Lehrerkommentar, (kat.), Duesseldorf 1993.

I. Svetina, *Slovenska šola za novo tisočletje*, Ljubljana 1987.

United States Department of Education, Secretary's *Statement on Religious Expression*, Washington D.C. 1995.

Verouk v šole?, Ljubljana 1990 (M. Kerševan, *Evropa in verski pouk v šolah*).

J. P. Willaime (ur.), *Univers scolaires et religions*, Paris 1990 (Cerf).

J. E. Wood (ur.), *Religion, State and Education*, Waco 1984, (Baylor Univ. Press).

C. Wright, *Key Christian Beliefs*, Oxford 1994.

Revije (1992–1997):

Christlich-pedagogische Blaetter (Dunaj).

Church and State, (Waco, ZDA).

Loccumer Pelican. Religionspädagogisches Magazin fuer Schule und Gemeinde, Hannover.

5.2 Predlog literature za učence:

(predlog literature bo treba v naslednjih letih dopolnjevati, saj vsebuje le literaturo, ki je s tega področja že sedaj na voljo)

David Self, *Verstva sveta*, MK, Ljubljana 1998.

Svetovna verstva, Tehniška založba, Ljubljana 1995 ali *Verstva sveta*, Ognjišče 1994.

Sveto pismo, Ognjišče, 1993 ali Biblijske zgodbe.

Andrej Rot, *Etika in družba*, Modrijan, Ljubljana.

Etika za Amadorja, CZ, Ljubljana 1998.

5.3 Predlog literature za učitelje:

A.

Velika verstva sveta (Ognjišče).

Huston Smith: *Svetovne religije* (Obzorja).

Družinska enciklopedija: religija in filozofija (Slovenska knjiga).

B.

Buda, zbirka Mejniki, DZS.

Jesus, zbirka Mejniki, DZS.

Muhamed, zbirka Mejniki, DZS.

C.

Sveto pismo.

Koran.

Dhamapada (Kondor, prev. Pečenko).

Bhagavadgita (MK, 1990).

M. Milčinski: *Klasiki daoizma*.

D.

Zgodovina krščanstva, Ognjišče, *Kronika krščanstva*, MK.

Zgodovina Cerkve na Slovenskem, Mohorjeva družba.

V. Kerčmar: *Evangeličanska Cerkev na Slovenskem*.

Verske skupnosti v RS (Urad za verske skupnosti).

E.

M. Eliade, *Zgodovina religioznih verovanj in idej*, DZS.

L. Smith: *Vodnik po idejah: religija in filozofija v preteklosti in danes*, Jutro 1995.

Č. Veljačič: *Ločnice azijskih filozofij* (Obzorja).

Happy New Age, Časopis za kritiko znanosti, Ljubljana.

T. Nagel: *Za kaj sploh gre?*, RIC, Ljubljana 1995.

F. Rozman: *Svetopisemske osnove*, Ljubljana.

DR. MARKO KERŠEVAN: PREDMET VERSTVA IN ETIKA (VE) V OSNOVNI ŠOLI

(Pojasnila k predlogu učnega načrta)

Uvodna pojasnila

Predlog učnega načrta je izdelala predmetna kurikularna komisija, ki jo je imenoval Nacionalni kurikularni svet, v sestavi: dr. Marko Kerševan, red. prof. za sociologijo religije na Filozofski fakulteti kot predsednik, Martina Gregorič, učiteljica predmeta etika in družba z Osnovne šole Janko Kersnik Lukovica, dr. Tine Hribar, red. prof. za fenomenologijo in filozofijo religije na Filozofski fakulteti, mag. Ludvik Jošar, protestantski teolog, dr. Zdenko Kodelja s Pedagoškega inštituta v Ljubljani, dr. Drago Ocvirk, red. prof. za osnovno teologijo na Teološki fakulteti, Jožica Pohar, učiteljica predmeta etika in družba z Osnovne šole Majde Vrhovnik Ljubljana, dr. Marjan Smrke, docent za sociologijo religije na Fakulteti za družbene vede, dr. Alenka Šverc s Teološke fakultete, oddelek v Mariboru; dr. Stanko Gerjol; strokovna tajnica komisije je bila dr. Andreja Barle.

Posamezni člani komisije so v začetku dela predlagali različne koncepcije predmeta. Tudi če so ohranili prepričanje o optimalnosti svoje koncepcije, je sprejeti in predloženi načrt rezultat/rezultanta prispevkov vseh članov skupine, tako kar zadeva koncept kot konkretne vsebine in formulacije. Pri pripravi načrta smo poskušali maksimalno upoštevati združljive predloge vseh članov skupine, seveda tiste, ki smo jih člani skupine videli kot združljive v relativno koherentno celoto, tako na ravni opredelitve narave predmeta, občih in posebnih ciljev kot konkretnih vsebin in didaktičnih napolil.

V sledeči predstavitvi in komentarju bi kot predsednik komisije poskušal pojasniti nekatere odločitve ter opredelitve v učnem načrtu in razloge zanje, ki morda niso dovolj razvidni že iz samega besedila predloga učnega načrta. V nasprotju z besedilom skupno sprejetega učnega načrta, gre v tem primeru za moj komentar.

Narava in status predmeta verstva in etika

Status predmeta verstva in etika je določil Zakon o osnovni šoli, posebej v 17. členu: verstva in etika je izbirni predmet v zadnjih treh letih osnovne šole (7, 8, 9. razred) in sodi med predmete, ki jih vse šole po zakonu morajo ponuditi v izbiro učencem v okviru družboslovno-humanistič-

nega sklopa, učenci pa jih svobodno izberejo ali pa ne; predmet je nekonfesionalen: v skladu z 72. členom Zakona o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja ne more biti “verouk ali konfesionalni pouk religije s ciljem vzgajati za to religijo, ali pouk, pri katerem bi o vsebini učbenikov izobraževanju učiteljev in primernosti posameznega učitelja za poučevanje odločala verska skupnost”. V tem smislu je, oziroma naj bi bil verstva in etika predmet z enakim statusom kot vsi drugi predmeti v javni šoli.

Odločitev državnega zbora o uvedbi predmeta s takim statusom je bila, kot vse odločitve državnega zbora, seveda politična odločitev. Mogoče je videti v njej – za nekatere nenačelen in politikantski – kompromis med nasprotovanjem uvedbi kakršnegakoli predmeta v zvezi z religijo in zahtevami po (vnovični) uvedbi šolskega verouka oziroma verskega pouka v pristojnosti verskih skupnosti (RKC) v času celotnega osnovnega in srednjega izobraževanja. Ne glede na to pa je mogoče videti v uvedbi takega predmeta (s takim statusom) tudi poizkus ustreznega odgovora na dileme in tendence, ki se – tudi strokovno – v zvezi z šolo in religijo postavljajo tudi v drugih šolskih sistemih. Že predhodne raziskave in razprave (Glej npr. *Verouk v šole?*, Ljubljana 1990, Zdenko Kodelja, *Laična šola*, Ljubljana 1995, M. Kerševan, *Cerkev, politika, Slovenci po letu 1990*, Ljubljana 1996 itd.) ter sočasno spremljanje stanja in razprav v vrsti evropskih držav v zvezi s pripravo učnega načrta, so pokazali:

- V državah, ki v imenu doslednega ločevanja verskih skupnosti in države v državnih/javnih šolah nimajo posebnega predmeta, ki bi se posvečal religiji (ZDA, Francija), v zadnjih desetletjih naraščajo razprave in iskanja, kako bi tudi z eventualnim novim posebnim predmetom zadovoljili evidentno potrebo po boljšem poznavanju sveta verstev v njihovi zgodovinski in sodobni razsežnosti.
- V šolskih sistemih, kjer imajo v javnih šolah tradicionalni konfesionalni verouk oz. verski pouk v cerkveni pristojnosti – tako je v veliki večini evropskih dežel – se stalno pojavljajo kritike in večkrat prav pesimistične ocene stanja in prihodnosti takega predmeta prav zaradi njegovega posebnega cerkvenega statusa, konfesionalnosti ter posebnih cerkvenih pristojnosti; tak poseben status je po eni strani ovira uspešnemu uresničevanju možnosti in nalog, ki naj jih ima verski pouk kot čim bolj normalen šolski predmet, po drugi strani pa kot šolski predmet v sodobnih razmerah ne more (več) uresničevati funkcije “celovitega” uvajanja v katoliško ali evangeličansko vero, ki se je od tradicionalnega verouka pričakovala in ima ustrezen prostor le v okolju cerkve ter življenja verske skupnosti. Kljub razširjenosti in ostrini takih kritik pa nikdar ne prevladujejo ter prevladajo predlogi po odpravi posebnega predmeta o religiji v šoli. Tudi formalni status predmeta se v teh deželah ne spreminja ali komaj da: preveč je zacementiran v ustavah, starejših konkordatih, v sistemu izobraževanja in zaposlovanja (vero)učiteljev. Dejanske spremembe potekajo znotraj ohranjenih formalnih okvirjev, čeprav gredo dejansko

v smeri približevanja statusa verskega pouka drugim šolskim predmetom in njihovim značilnostim: upada delež duhovnikov kot učiteljev tega predmeta na račun laičnih teologov; poudarjajo se šolski in ne cerkveni cilji ter naloge predmeta; predmet ni več “uvajanje v cerkveno življenje”, ampak “cerkvena ponudba/pomoč” šoli in njenim funkcijam; v učnih načrtih in učbenikih (in še bolj v praksi izvajanja pouka) slabi delež specifično cerkvenih tem (na primer o zakramentih, verskih dogmah, specifičnih cerkvenih zapovedi) na račun etičnih tem in poznavanja drugih verstev; kažejo se težnje vsaj po nadkonfesionalni in medkonfesionalni obravnavi; nastajajo in postajajo atraktivnejši alternativni predmeti (npr. “etika“) za tiste, ki ne želijo obiskovati konfesionalnega pouka; zmanjšujejo se razlike v vsebini in statusu obeh predmetov; novi konkordati oziroma revizije konkordatov (z Italijo in Španijo) so okrepili svobodno izbirnost teh predmetov s tem, da se učenci k njim prijavljajo, in ne odjavljajo od njih; na cerkveni strani spremljajo tako spreminjanje nekdanjega verouka poskusi krepitve župnijskega verouka, ki pa niso preveč uspešni spričo zasičenosti večine učencev s šolskim verskim poukom skozi vse obdobje šolanja. Tovrstne spremembe hkrati vzvratno krepijo vprašanje, zakaj so pri vedno bolj “normalnem” šolskem predmetu potem še potrebne in ustrezne posebne cerkvene pristojnosti. Šibkost in nerazvitost župnijskega verouka – zlasti v protestantskih nemških deželah ter v Skandinaviji – zaradi navajenosti na šolski verski pouk seveda dodatno spodbuja cerkvena vodstva, da vztrajajo pri ohranitvi konfesionalnega verskega pouka v šolah.

- V nekaterih deželah z ohranjenimi elementi državne cerkve (Anglija in skandinavske dežele), kjer je zato tudi verski pouk v državnih šolah v pristojnosti državnih organov (v sodelovanju s cerkvami), je prišlo do izrecnega spreminjanja nekdanjega verouka, “krščanske vzgoje”, v nevtralnno ali vsaj bolj nevtralnno “religiologijo”, pouk o religijah (z okrepljeno navzočnostjo splošnih eksistencialnih in moralnih tem) (Švedska). V Angliji se po zadnji ureditvi (leta 1988) obvezni verski pouk interpretira z ustreznimi odredbami v tem smislu, da “ne sme biti denominacijski/konfesionalen, ne sme biti usmerjen k spreobračanju učencev ali vsiljevanju posebne religije ali religioznega nauka, temeljiti mora na krščanstvu in drugih velikih religijah ter njihovih tradicijah ... Pri tem mora upoštevati želje staršev lokalnega okolja in tako preprečevati, da bi v velikem številu izkoriščali pravico do odjave otrok od pouka”. Avtorji učiteljskega priročnika pri tem poudarjajo, da mora biti šolski predmet tak, da lahko religiozne vsebine učijo vsi učitelji, ne glede na osebna verovanja, in se jih lahko učijo vsi učenci, kakršnegakoli verskega ali neverškega prepričanja (čeprav se lahko eni in drugi pouku tudi odrečejo na osnovi vesti). Ravno tako naj bi imeli “pozitivno vzgojno vlogo pri verskem pouku učitelji brez religioznega verovanja, ne da bi od njih zahtevali, da so hipokriti” (Owen Cole, *Religious Education in the Primary Curriculum*, Norfolk 1994.). Zgornji primer sem citiral, ker kaže značilnosti in težave angleške “rešitve”.

Nekdanje socialistične države (z nam primerljivo katoliško in protestantsko tradicijo) so se dokaj na hitro odločile za različne rešitve: Poljska in Hrvaška sta v šole v redni program prenesli dotedanji župnijski katoliški verouk; Madžarska ima konfesionalni verski pouk na šolah, a zunaj rednega programa; Češka ima konfesionalni katoliški verski pouk v šolah še iz časov socialističnega sistema, nov zakon o tem, ki ga predvideva češka ustava oziroma ustavna listina pa še ni bil sprejet (vsaj ne do leta 1995 – Glej L. Muchova, *cpb 1995/4*, str. 230). Vzhodno nemške dežele so v večini enostavno prevzele zahodno nemški model ločenih konfesionalnih verskih poukov za katoličane in protestante z etiko kot nadomestnim predmetom; izjema je dežela Brandenburg, ki poskuša poiskati novo rešitev z uvedbo nekonfesionalnega enotnega in skupnega predmeta od petega do desetega šolskega leta z naslovom Oblikovanje življenja – etika – religija (*Lebensgestaltung – Ethik – Religionskunde – LER*), ki je v nekaterih potezah dokaj blizu slovenski rešitvi (če gledamo naš predmet verstva in etika skupaj z obveznim predmetom etika in družba).

V zvezi s temi izkušnjami je zanimivo tudi priporočilo učiteljskega seminarja Sveta Evrope iz leta 1994, ki je med svoje sklepe sprejel izrecno priporočilo za uvajanje nekonfesionalnega pouka o verstvih in transformacijo konfesionalnega šolskega pouka v nekonfesionalni (Council of Europe, *Studying Religions in Social Sciences at School, Teachers Seminar Report, Strassbourg 1995*). Prav zdaj uvaja nekonfesionalen predmet “religija in etika” (*Religionskunde und Ethik*) v šolski sistem kanton Luzern v Švici.

Tudi umestitev/omejitev posebnega predmeta na 7., 8. in 9. letnik šolanja ni zgolj politično arbitrarna. Kot poudarjajo mnogi avtorji je starost od 12 do 15 leta prav tista, ki hkrati zahteva in omogoča začetek reflektiranja tudi izkustev ter vprašanj, povezanih z religijo in etiko (Prim. Heinz Schmidt, *Didaktik des Ethikunterrichts II*, Stuttgart 1984.). Tako seveda ni slučajno, da se tudi omenjeni brandenburški model osredotoči na to – nekoliko širše zajeto – starostno obdobje ali da se nadomestni pouk etike v nekaterih nemških deželah začne šele v tej starosti in da v tem obdobju začno na novo, z novim ciklusom in novim pristopom tudi tam, kjer imajo sicer verski pouk v šolah že od prvega šolskega leta dalje.

Če povzamem: uvedba, umestitev in opredelitev statusa predmeta verstva in etika je “evropsko primerljiva” ter jo je mogoče zagovarjati tudi na temelju izkustev, razprav, predlogov in smeri razvoja v različnih evropskih državah, pa čeprav ni direkten posnetek nobene od obstoječih rešitev v drugih evropskih državah, niti ni blizu najštevilčnejšemu vzorcu (poseben šolski predmet v cerkveni pristojnosti), ki so ga v različnih variantah prevzele v večini tudi nekdanje socialistične države. Sedanja slovenska rešitev gotovo ni edina mogoča, ni brez

težav, toda gotovo tudi ni edina s težavami. Lahko rečemo, da obogati že siceršnja pisanost, raznovrstnost evropskih (in drugih) vzorcev razmerja šola – religija še za eno različico, ki tako kot druge upošteva temeljna načela in pravice zapisane v evropskih ter drugih dokumentih. Bolj (in zaradi interesa dominantnih cerkva po ohranjanju konfesionalnega šolskega verskega pouka preveč) samozavestno bi bilo reči, da gre za perspektivno inačico, inačico v smeri tovrstnega razvoja v Evropi. Pri tem ne gre pozabiti, da sedanja rešitev v Sloveniji upošteva še eno pomembno evropsko izkušnjo in pravilo: da so hitre in radikalne spremembe v šolskem sistemu, še posebej v zvezi z religijo, boleče ter drage (v kulturnem in političnem pa tudi čisto človeškem pogledu) in da se jim je zato dobro izogibati. Tudi to je razlog, da je ureditev tega razmerja v vseh deželah “konzervativna” v tem smislu, da se jo težko in nerado radikalneje spreminja. Drage in boleče so toliko bolj, kolikor bolj rušijo pozitivne dosežke dosedanjega stanja in razvoja – se pravi tisto, kar je kot tako dovolj široko dojemano ter sprejemano. Med tako sprejete dosežke sodi pri nas tudi laičnost javne šole, ločitev države in verskih skupnosti na šolskem področju – kolikor ni več izraz težnje po “sovražnem ločevanju” zaradi negativnega vrednotenja religije (in cerkve) in s tem pogojenega njenega izrivanja ter marginaliziranja v javnem družbenem prostoru. Ob drugačnem, odprtem in neapriorističnem vrednotenju religije – h kakršnemu naj bi prispevala tudi uvedba in izvedba predmeta verstva in etika – ni razlogov, da ne bi tudi drugi predmeti še naprej in še bolj kot doslej prispevali svoj delež k seznanjanju z religijo. Uvedba verstva in etike kot izbirnega predmeta v tem primeru ne odvezuje, ampak zavezuje druge predmete k ustreznemu obravnavanju religije. Časovna omejenost posebnega predmeta in njegova nekonfesionalnost – naj bo rečeno tudi tukaj – vsekakor prinaša manj težav dosedanjemu razvitemu in uspešnemu župnijskemu verouku, kot pa jih za župnijski verouk pomeni hipertrofirani šolski verouk/verski pouk skozi vse obdobje šolanja v mnogih drugih evropskih deželah. Ne gre skratka prezreti, da sedanja “rešitev” razmerja religija – šola v Sloveniji ne pomeni le uvedbe posebnega izbirnega predmeta verstva in etika v osnovno šolo, ampak tudi obveznost drugih obveznih predmetov, da ustrezno obravnavajo religijo: poleg zgodovine in slovenščine ter še prej “družbe”, posebej etike in družbe (ED), torej predmeta, ki ga večina drugih evropskih dežel nima v takem, obveznem statusu in/ali obsegu. Na etiko in družbo ter verstva in etiko je ob primerjavah z drugimi šolskimi sistemi sploh smiselno gledati kot diferencirano celoto. V srednji šoli se zgodovini, slovenščini in umetnosti pridruži še trojček filozofije, sociologije ter psihologije, ki je posebno primeren za obravnavo religije in z njo povezanih vprašanj ter ga večina evropskih šolskih sistemov tudi nima v vseh sestavinah. K temu je treba dodati še razvit župnijski verski pouk, ki v Sloveniji ni le priprava za sprejem zakramentov, obhajila in birme, kot je to v glavnem npr. v sosednjih državah (ter možnosti od države sofinanciranih privatnih šol.

Za slovenske razmere je verjetno posebej pomembno, da sedanja rešitev pri pouku ne deli učencev na ločene skupine po (ne)verskem prepričanju/pripadnosti, ampak jih navaja k strpnemu komuniciranju v javnem prostoru, kakršen je šolski, tudi pri skupni obravnavi občutljivih verskih in moralnih vprašanj. Občutljivost teh vprašanj po drugi strani govori za diferenciacijo vsebin in ravni obravnave na obvezni del v skupnih, obveznih predmetih ter izbirni del v okviru posebnega izbirnega predmeta v osnovni šoli.

Čeprav so bile članoma komisije s katoliške Teološke fakultete bližje in optimalnejše rešitve, ki so jih na predhodnih razpravah zagovarjali predstavniki RKC, je vendar vse člane komisije družilo prepričanje, da je smiselno in vredno truda tudi prizadevanje po ustreznem oblikovanju predmeta v sprejetih zakonskih okvirih.

Mednarodne primerjave

Uvajanje novega predmeta verstva in etika in kontroverze ob tem so že same zahtevale intenzivno seznanjanje z izkustvi v drugih deželah. Nekateri člani komisije so že prej izdelali posebne študije (Glej Z. Kodelja, *Laična šola*, M. Kerševan, *Evropa in verski pouk v šolah*, A. Šverc, v okviru podiplomskega študija na Teološki fakulteti), vsi pa so se posamično ali skupno seznanili z razmerami v posameznih deželah v času dela komisije. V pomoč so bile tudi študije, ki so jih v okviru raziskovalnega projekta o predmetu etika in družba opravili dr. J. Justin in sodelavci.

Že zaradi zakonske opredelitve nekofesionalnosti predmeta verstva in etika je bilo potrebno razjasniti govor o (ne)konfesionalnem verskem pouku v različnih deželah. Izraz “konfesionalen” se praviloma uporablja za predmet/pouk:

- kjer se predpostavlja ali pričakuje pripadnost učencev in učiteljev isti (eni) religiji ali veroizpovedi (cerkvi, konfesiji, denominaciji),
- ki je (zato) v pristojnosti ali pod posebnim institucionaliziranim nadzorstvom neke cerkve ali verske skupnosti (učni načrti, učbeniki, šolanje, izbor in nadzorovanje učitelja),
- kjer neka religija/veroizpoved ni deležna le posebne pozornosti v primerjavi z drugimi glede vsebine in obsega, ampak pomeni tudi izključno ali vsaj prednostno izhodišče in merilo za presojanje ter vrednotenje drugih verskih in moralnih usmeritev,
- vse to z bolj ali manj izrecno izraženim ciljem, da se vzgaja “v določeni religiji in zanjo”.

Nekonfesionalnost nasproti temu pomeni:

- da se v javni šoli, ki je “odprta za vse”, tudi pri obravnavanju religije in etike niti ne predpostavlja niti ne pričakuje pripadnost učencev in učiteljev isti religiji/veroizpovedi, ne preverja se verske opredeljenosti in ne oblikuje šolskih skupin glede nanje,
- da verske skupnosti pri nobenem predmetu v šoli nimajo posebnih pristojnosti (čeprav seveda imajo možnost vpliva s kritiko v javnosti, kot ga imajo vse ustanove civilne družbe, in njihovi strokovnjaki lahko sodelujejo enako kot drugi strokovnjaki za različna področja),
- da pri pouku ni privilegiranega ali celo izključujočega izhodišča določene religije ali nazora za presojo vseh drugih; pouk (naj) usposablja za zmožnost soočanja različnih izhodišč in perspektiv ter posebej za sprejemanje vrednot in norm, ki omogočajo sožitje in sodelovanje ljudi različnih (ne)verskih ter etičnih nazorov,
- verski pouk naj bo v tem smislu v javni šoli” pouk o veri in verstvih”.

Zgoraj povzete značilnosti se v različnih deželah pojavljajo v različno izostrenih ali ublaženih inačicah in njihovih kombinacijah, kot posledica konkretne religijske situacije in same religije, zgodovinskega razvoja, tradicij ter političnih razmerij.

V nekaterih deželah, kot ZDA in Francija, tudi zaradi striktnega izvajanja načela laičnosti/nekonfesionalnosti javne šole v okviru ločenosti države in verskih skupnosti ne tvegajo posebnih predmetov o religiji in verstvih ter so tudi pri obravnavanju verstev v okviru siceršnjih predmetov skopi in restriktivni. Drugod (Anglija in Švedska, tudi Norveška) poskušajo obstoječi – nekoč konfesionalni – verski pouk zasnovati in izvajati kot nekonfesionalen ali vsaj (krščansko) interkonfesionalen. Lažje je to v deželah s prevlado luteranske ali anglikanske tradicije in njihovega pojmovanja državne cerkve, kjer so javne šole tudi s cerkvene strani priznane kot izrecno državna zadeva. V večini evropskih držav pa obstaja v javnih šolah konfesionalni pouk (obvezni oz. redni z možnostjo odjave ali izbirni z možnostjo prijave), včasih spremljan z izbirnim alternativnim nekonfesionalnim predmetom etike (ali filozofije, svetovnih nazorov ipd.) za tiste, ki se ne odločijo za konfesionalni pouk v cerkveni pristojnosti. O težnjah, načinih in mejah “dekonfesionalizacije” glej zgoraj. Vsebinsko se v razpravah v zagovor konfesionalnega pouka v novejšem obdobju poudarja predvsem potreba po tem, da šola pomaga učencem izoblikovati trdno osebno versko identiteto v sodobnem pluralističnem svetu kot sestavino procesa oblikovanja osebne identitete sploh. Temu naj bi služilo tudi ustrezno, enoznačno versko okolje, osebna verska zavzetost učiteljev in enotno ter jasno usmerjen verski pouk z enotnih versko-etičnih izhodišč, ki pa morajo biti odprta za dialog, sožitje in sodelovanje (kar naj bi ravno bilo značilnost krščanskih izhodišč). Zagovorniki nekonfesionalnega šolskega pouka odgovarjajo, da je primarno mesto za

oblikovanje verske identitete zunaj javne šole, v družini in verskih skupnostih, javna šola pomaga k oblikovanju verske in siceršnje osebne identitete ravno z navajanjem na refleksijo – ne na zavračanje ali sprejemanje – lastnih nazorov ob soočanju z drugimi verskimi in etičnimi nazori ter izhodišči v skupnem šolskem prostoru in medsebojni komunikaciji učencev ter učiteljev različnih nazorov. Zagovorniki konfesionalnega pouka lahko na to odgovorijo, da temu služi skupna, javna šola kot celota, znotraj nje pa prav zato obstaja potreba po možnosti (in pravici do) posebnega predmeta, ki je poseben prav v razmerju do verske identitete. Toda: glede na temeljno enakost tovrstnih pravic to seveda kliče po taki možnosti tudi za pripadnike drugih, manjšinskih religij, veroizpovedi in nazorov. Obstoj alternativnega, nekonfesionalnega pouka “etike” v nekaterih državah tako postaja možnost za tiste, ki ne pristajajo na konfesionalen pouk ali/in za tiste, ki bi želeli, a ne zmorejo uresničiti svojega manjšinskega konfesionalnega pouka v šoli. Konfesionalnost verskega pouka in njegovo alternativo zato spremljajo neizogibni ustavni spori z različnimi rešitvami (v Nemčiji, Italiji in drugod).

Kot rečeno, se sedanja slovenska postavitev nekonfesionalnega izbirnega predmeta verstva in etika kot nadgraditve obveznega predmeta etika in družba na svojski način umešča v zgoraj nakazane razlike in dileme. Zato ni bilo mogoče iskati neposrednega ali celo edinega vzorca za posnemanje; nasprotno pa je bilo mogoče iskati in najti oporo v sestavinah ter vsebinah znotraj različnih šolskih sistemov in predmetov. Posebno pozornost smo posvetili ZDA in Franciji; Angliji, Švedski in Norveški; Avstriji in Nemčiji.

V ZDA in sodobni Franciji – ki nimata posebnih predmetov – so nas zanimali razlogi, pogoji in načini zagotavljanja osebne svobode vere ter nevere v razmerah, kjer laičnost javne šole ni pogojena z zavračanjem ali omalovaževanjem pomena religije, ampak z maksimalno skrbjo za spoštovanje in varovanje človekove svobode (ne)verovanja. Opredelitev splošne narave predmeta in splošnih ciljev pa tudi didaktičnih napotkov v našem učnem načrtu skuša biti v soglasju s to skrbjo.

Anglija, Švedska in Norveška so bile deležne pozornosti zaradi prizadevanja po nekonfesionalni opredelitvi ter izvedbi posebnega verskega predmeta; zlasti zadnji dve v razmerah sicer enotne (luteransko-krščanske) religiozne tradicije. Naš načrt kaže ujemanje – in mestoma tudi povzemanje – pri opredeljevanju splošnih ter nekaterih vsebinskih/tematskih ciljev. Kot neposreden vzorec za oblikovanje učnega načrta nam ni mogel služiti nobeden od navedenih. Anglija in Švedska imata izvedbeno zelo decentraliziran šolski sistem, ki dopušča daleč večje lokalne in učiteljeve pristojnosti pri oblikovanju šolskih predmetov, kot smo jih pri nas navajeni in pripravljeni vsaj formalno dopustiti. Različnost situacij in možnosti za izvajanje predmeta

verstva in etika pa bo – vsekakor v začetni fazi – tudi pri nas zahtevala učiteljevo fleksibilnost pri izbiri tem in pristopov ter virov; o možnosti in zaželenosti takih prilagajanj govori tudi besedilo našega načrta. Norveška prav v zadnjih letih prehaja od nekdanj vzporednega konfesionalnega (luteranskega) verskega pouka in nekonfesionalnega pouka etike ter svetovnih nazorov k enotnemu obveznemu predmetu v osnovni šoli, ki pa je zato po ciljih in vsebinah bolj nekonfesionalen kot dosedanja konfesionalni predmet, čeprav je hkrati obdržal ohlapno luteransko-krščansko naravnost (s tem, da bi se učenci lahko odjavili pri posameznih, bolj konfesionalnih temah). Naj na tem mestu poudarim, da velja v vseh evropskih deželah s katoliško in protestantsko tradicijo danes vsaj možnost odjave od verskega pouka (če predmet ni že izrecno izbiran, torej s prijavljanjem); zaradi občutljivosti velja to tudi pri predmetih, ki se sicer opredeljujejo kot nekonfesionalni. Deleži odjav ali neprijav so v osnovni šoli v povprečju povsod nizki (največkrat 10 do 15 %, več jih je seveda v mestih). Do štirinajstega leta odločajo o odjavi ali prijavi starši.

Največ pozornosti sta bili deležni Nemčija in Avstrija. Avstrija je manj zanimiva: po eni strani so načrti in šolske knjige avstrijskega šolskega verouka že desetletja glavna opora ter vir za naš katoliški župnijski verouk; po drugi strani pa v Avstriji konfesionalni šolski verski pouk nima alternative v nekonfesionalnem predmetu (etiki in podobno), razen posameznih poizkusov. Podobno je tudi v Italiji. Sodeč po razpravah so v evropskem merilu sistemi z vzporednim/alternativnim konfesionalnim in nekonfesionalnim verskim oziroma etičnim poukom gotovo bolj perspektivni od sistemov z zgolj konfesionalnim verskim poukom v cerkveni pristojnosti brez nekonfesionalne alternative.

Najpomembnejši je nemški primer. Poleg jezikovne dostopnosti in bližine zato, ker ima Nemčija najbolj razvit in raznovrsten šolski verski pouk: obstajata katoliški in protestantski konfesionalen verski pouk kot redna predmeta z nadomestnim nekonfesionalnim poukom (“etika”, “vrednote in norme”, tudi “filozofija”). Ker je šolstvo stvar posameznih zveznih dežel obstajajo razlike v učnih načrtih in gradivih; zvezna dežela Bremen ima že vseskozi zgolj nekonfesionalen (transkonfesionalen) verski pouk, nova zvezna dežela Brandenburg pa prav zdaj uvaja že omenjeni nekonfesionalni integrirani predmet religije in etike (LER). Ker je konfesionalnost rednega verskega pouka v Nemčiji določena z ustavo oziroma Temeljnim zakonom, se (socialdemokratska) vlada v Brandenburg (s protestantskim pastorjem na čelu) pri tem sklicuje na bremensko izjemo, ki je prav tako vključena v nemški Temeljni zakon. V Nemčiji se je v zadnjih desetletjih uspešno razvila nekonfesionalna alternativa h konfesionalnemu verskemu pouku (čeprav ima formalno še vedno status nadomestnega, in ne enakovredno alternativnega predmeta). Zato niso naključni vztrajni – čeprav neuspešni predlogi, da naj bi dobila nekon-

fesionalna etika status rednega šolskega predmeta in funkcijo splošnega verskega pouka, konfesionalna religija pa status izbirnega dopolnila – seveda s privolitvijo cerkva, saj drugače po nemški ustavi ni mogoče. (Prim. G. Otto, *“Religion” kontra “Ethik”?*, Neukirchen 1986.) Kljub temu pa za izobraževanje kadrov za nekonfesionalni pouk ne obstajajo posebni visokošolski programi; z različnim dopolnilnim izobraževanjem ga poučujejo učitelji drugih predmetov na šoli, največkrat filozofi in germanisti, ponekod tudi teologi. Prav analiza raznovrstne nemške situacije in nemških razprav posebej jasno pokaže, da je ob primerjavi Slovenije z drugimi državami potrebno obravnavati naša predmeta etika in družba ter verstva in etika skupaj.

Vpogled v presečišča in konvergence obeh nemških konfesionalnih predmetov ter nekonfesionalne etike in v gradivo ter razprave ob uvajanju novega integriranega predmeta v Brandenburg nam je bil v pomoč in oporo pri izbiri ter razporeditvi tematskih vsebin in ciljev. Upošteevane so bile že opravljene nemške primerjalne analize (Glej G. Adam, F. Schweitzer, *Ethisch erziehen in der Schule*, Gottingen 1996.), posebej pa učni načrti in učbeniki za etiko za dežele Hessen, Bavarska in Saška, učbeniki za katoliški in evangeličanski konfesionalni verski pouk ter učni načrt za integrirani predmet dežele Brandenburg.

Verstva in etika – tematsko strukturiranje vsebin in ciljev

Pregled načrtov in učbenikov nemških analognih predmetov – tako religije kot etike in poskusov integriranih nekonfesionalnih predmetov – je pokazal usmerjenost, ki je zajeta tudi že v naslovu predmeta verstva in etika. Nikjer ne srečamo neke čiste “religiologije” – nauka o verstvih abstraktno ali celo le o posameznem verstvu, njegovi dogmatiki in moralki kot v (nekdanjih) šolskih katehezah. Tudi pouk etike ni nikjer zasnovan kot posebna filozofska disciplina, temveč se pod tem naslovom obravnava sklop življenjskih vprašanj, od eksistencialnih do socialnih in političnih, ki vključujejo tudi etične presoje ter moralne odločitve. Naj še enkrat poudarim, da se v okviru nekonfesionalne etike obravnavajo tudi velike svetovne religije (judaizem, krščanstvo, islam, budizem, hinduizem) in v okviru konfesionalnih verskih poukov pod nazivom religija tudi socialno-etične teme, pogosto brez neposredne zveze s krščansko religijo. Ta ugotovitev spet govori za to, da moramo naša predmeta etika in družba ter verstva in etika obravnavati skupaj, tako v primerjavah z verskim poukom kot z etičnim poukom v večini drugih držav. Pri tem moramo seveda upoštevati, da sta oba predmeta pri nas v dopolnjujočem in ne alternativnem odnosu ter to tako pri obravnavi etičnih kot verskih vsebin.

Verstva in etika razširjeno, diferencirano in tudi problematizirano obravnava verstva, katerih obravnava je sicer sestavina tudi etika in družba, nadaljuje obravnavo nekih “življenjskih”

tem etike in družbe z vidika njihove povezanosti z religijskimi pojavi in usmeritvami, lahko pa tudi obravnava vprašanja, ki se pri etiki in družbi ne obravnavajo in ki so/ker so tesneje povezana z religijo ter verstvi. Opredelitev predmeta kot verstva IN etika smo torej razumeli tako, da zajema verske in etične vsebine, da pri obravnavanju verstev daje prednost njihovim zvezam – vplivom, spodbudam, oviram – z življenjskimi vprašanji in medčloveškimi odnosi, čeprav jih ne zreducira na to; da posebej obravnava tista etična in življenjska vprašanja, kjer so razvidnejše in vplivnejše religijske usmeritve. Izbor in razporeditev vsebin ter tematskih ciljev sledi tako dvema dopolnjujočima se logikama: “religiološki” in “življenjsko etični”, ki sta relevantni za dano starostno/razvojno obdobje. Izbrane so teme, ki so in kakor so potrebne za celovitejše spoznavanje religije ter verstev; izbrane so teme, ki se in kakor se pojavljajo in postavljajo učencem v tem obdobju (in ki so obravnavane zato tudi že pri etiki in družbi). Ker vsebuje učni načrt tudi delitev na ožji/obvezni in širši/fakultativni izbor tem, to omogoča in zahteva od učitelja prožnost ter prilagajanje zmožnostim in nagnjenjem učencev. Izbrane teme so razporejene po letnikih v smiselne celote, vendar je izbiro tem možno tudi “seliti” med letniki in tako dosežati večjo ali manjšo koncentracijo religijskih in/ali “življenjskih” tem. Jasno je, da bodo šele izkušnje pokazale prava sorazmerja; za začetek je predvsem pomembno, da ne vsiljujemo zgolj ene logike. Tudi v tem primeru se lahko zgledujemo po nemških vzorcih, kjer so vsaj v učbeniških izvedbah vsi letniki izrazit kolaž različnih tem: deli krščanskega nauka, socialne teme, prikaz posameznih verstev ... Religijske in etične teme so v vsakem letniku verstva in etike ohlapno povezane ter intonirane z izborom vodilnega vprašanja in središčne kategorije, ki posebej izpostavijo temeljni okvir in posebne poudarke pri obravnavi religijskih ter življenjskih vprašanj v posameznem letniku: posebne, toda ne izključne poudarke, temeljni, toda ne edini okvir obravnave.

Za primerjavo lahko povzamemo nemško analizo šolskih knjig za etiko in religijo (G. Adam, F. Schweitzer, *Ethisch erziehen in der Schule*, Gottingen 1996.): “Knjige za etiko se v šolskih letih 5 do 8 ukvarjajo z vprašanji oblikovanja identitete in bližnjim socialnim okoljem ... na vseh stopnjah vključujejo tudi religiološki del, ki obravnava svetovne religije. Poudarki pri tem so na krščanstvu, islamu, judovstvu, budizmu in hinduizmu. V devetem in desetem šolskem letu se pridružijo teme, ki se ukvarjajo s posameznikom kot osebo, vprašanji etičnega presojanja in utemeljevanja. K temu pride še ukvarjanje s kompleksnimi družbenimi strukturami, ki izzivajo posameznika, da najde ravnotežje med globalnimi zahtevami in lastnim pojmovanjem smisla ...” “Učbeniki za religijo sledijo v etičnih vprašanjih podobno shemo kot knjige za etiko. V šolskih letih pet do osem so v središču teme, ki se nanašajo na bližnje socialno okolje in na oblikovanje identitete. Merila za etično presojanje se v nasprotju z etičnimi knjigami iščejo v Svetem pismu, poleg tega v vseh šolskih letih informirajo o tujih religijah. Vzgojni cilj pri tem je, da navadijo

učence na toleranten odnos s pripadniki drugih religij in razvijejo lastno religiozno stališče. V 9. in 10. šolskem letu pridejo v ospredje teme okoljske in socialne etike. Vprašanja osebnega iskanja smisla se poglobijo ...“. Standardni katoliški učbenik religije za te razrede vsebuje poleg etike (skupaj z družbo in politiko) (sedemnajst tem), svetovna verstva in novejša religiozna gibanja (šest tem), seznanjanje s krščanstvom, ki se deli na seznanjanje z Biblijo (štirinajst tem), verskim naukom, zakramenti, liturgijo, religioznim jezikom in simboli (trinajest tem) ter cerkveno zgodovino (sedem tem). Na leto je povprečno obravnavano osem do deset tem (Prim. Trutwin-Breuning-Mensing, *Religion – Sekundarstufe I*, Lehrerkommentar, Düsseldorf 1993).

Če sklenemo z elementarno primerjavo naših predmetov etika in družba ter verstva in etika z nemškima alternativnima predmetoma religije in etike, lahko rečemo, da imajo naši učni načrti v okviru etika in družba manjši ali v najboljšem primeru enak delež religijskih vsebin kot nemške etike, verstva in etika pa bistveno več kot te, in ne bistveno manj kot nemške religije (s tem, da dajo slednje večji poudarek obravnavanju krščanstva v primerjavi z drugimi religijami, medtem ko so v učbenikih etike prikazi temeljnih velikih verstev po obsegu praktično izenačeni). Ob predpostavki, da bi religijske vsebine ustrezno obravnavali tudi drugi predmeti, naši učenci v okviru osnovne šole v povprečju ne bi pridobili bistveno manj znanja o verstvih, pri čemer ne gre prezreti, da dobi večji del naše osnovnošolske populacije verska znanja tudi v okviru župnijskega verouka, še posebej tista, ki jih načrt verstva in etika ne zajema in so “na umiku” tudi v okviru šolskega konfesionalnega verskega pouka (znanja, ki so tesneje povezana z osebnim verskim izkustvom pa specifične dogmatske in zakramentalne vsebine ter posebnosti katoliške moralke).

Krščanstvo in druga verstva

Zaradi nekonfesionalnosti pouka predmeta verstva in etika le-ta seznanja z različnimi verstvi, uvaja v njihovo razumevanje, skuša približati učencem religiozni pojav s sredstvi, ki so šolskemu pouku običajno na razpolago, ne da bi se vrednostno opredeljeval med njimi in še manj, da bi vsa verstva motril in vrednotil zgolj z izhodišča ter v perspektivi določenega – katoliško-krščanskega verovanja. To pa ne pomeni, da sta pouk in obravnava abstraktno “enakopravno” pluralistična v smislu enake pozornosti ter obsega obravnave vseh religij. Prednost ima neizogibno “religija okolja”, ki je v našem primeru nesporno krščanstvo. Razlogov za to ni treba posebej navajati: vpetost v našo zgodovino, kulturo in življenjski svet učencev ... Sodobna “globalizacija”, ki širi “okolje” sodobnih ljudi, po eni strani zahteva poznavanje drugih verstev in civilizacij, toda prav zato zahteva in omogoča tudi boljše (na temelju primerjave) poznavanje temeljnih značilnosti krščanstva.

Taka prednost krščanstva se v učnem načrtu in njegovi izvedbi uresničuje na več ravneh ter na več načinov:

- s tem, da se globalni prikazi posameznih svetovnih verstev v prvem letniku začnejo s krščanstvom, ki tako – kot prvo in že sicer vendarle najbolj poznano – neizogibno postane “matrica” za dojemanje drugih religij (kakorkoli se kasneje vloga te matrice relativizira);
- tako, da se v drugem letniku pri” analitični” obravnavi religijskih sestavin in vprašanj jemlje kot temeljne primere iz krščanstva kot najbližjega, čeprav ne edinega gradiva;
- da se pri obravnavi življenjsko etičnih vprašanj, ki se/kakor se postavljajo učencem v našem okolju, neizogibno sreča s krščanskimi pojmovanji;
- medtem ko je v prvih dveh letnikih krščanstvo, ne glede na zgoraj nakazane “prednosti”, vsebinsko obravnavano skupaj z drugimi verstvi, je tretji letnik posebej namenjen obravnavi krščanstva in njegovih sestavin, njegovih civilizacijskih učinkov ter načinov navzočnosti v našem prostoru.

Ne nazadnje omogoča taka razporeditev smiselni vstop/izstop k pouku predmeta zgolj po posameznih letnikih (ki ga dopuščajo pravila vpisovanja izbirnih predmetov). V skrajnem primeru se učenec lahko odloči samo za celovitejše seznanjanje s krščanstvom v tretjem letniku ali zgolj za globalnejše pregledno seznanjanje z verstvi v prvem letniku ali zgolj za obravnavo religijskega pojava v njegovi povezanosti z vprašanji morale, medčloveških odnosov itd. v drugem letniku. Pogoj takim vstopom in “preskokom“ je seveda temeljna informacija o verstvih, ki jo ponujajo obvezni predmeti in obstoj različnih potreb učencev po dodatnem izobraževanju.

Izobraževalni in/ali vzgojni predmeti

Ne glede na siceršnjo preseženost abstraktnega razlikovanja izobraževalnih in vzgojnih predmetov se prav ob predmetih kot je verstva in etika (in etika in družba) to vprašanje stalno ponavlja. Med splošnimi cilji predmeta je navedeno več takih – eden kar na prvem mestu: pridobivanje objektivnega znanja in razgledanosti – ki sodijo k izobraževanju v pomenu” zgolj” pridobivanja znanja. Če/ker se rezultat vzgoje poenostavljeno razume kot” usvajanje” nekih identitet, smislov, vrednot, norm za/kot svoj način življenja in doživljanja, potem je predmet verstva in etika že s svojimi izobraževalnimi vsebinami vzgojno relevanten v več pomenih in na več ravneh: najprej v smislu, da verstva in versko kritični nazori vsebujejo različne odgovore na vprašanja identitete, smisla, vrednot ter norm;

- s seznanjanjem z raznolikostjo religioznih odgovorov in bistvom religioznega načina soočanja s tovrstnimi vprašanji se vzpodbuja ter večja senzibilnost za taka vprašanja (čeprav velja tudi narobe – saj navsezadnje brez vprašanj tudi ni odgovorov – da se z večjo senzibilnostjo za taka vprašanja povečuje tudi zanimanje za religiozne odgovore nanje.

Obstajajo temeljna pravila in vrednote (“civiliziranega”) človeškega življenja ter medčloveškega sožitja in še posebej življenja v moderni demokratično urejeni politični družbi, pravni ter socialni državi (katerih sestavina je tudi javna šola). Za te pouk ne le pomaga razvijati kompetence (znanje, senzibilnost, zmožnost presoje), ampak k njim tudi usmerja in zanje vzgaja z vsemi sredstvi, ki so s temi vrednotami v skladu, skupaj z zavestnim angažiranjem in zgledom učiteljev.

Javna šola v moderni demokratični družbi ni nevtralna do pogojev obstoja družbe kot moderne in demokratične: ni nevtralna do vrednote posameznika in njegove svobode, temeljne enakosti/enakopravnosti ljudi kot svobodnih posameznikov, solidarnosti, strpnosti ter sožitja ... vrednot, ki so opredeljene v mednarodnih dokumentih o človekovih pravicah, deklarirane v ustavah (in povzete tudi kot vodilo kurikularne prenove). Ni nevtralna in prizadeva si, da jih učenci “usvojijo”. Tudi s tega vidika je predmet verstva in etika izobraževalno in (zato) vzgojno relevanten:

- velika verstva sama vsebujejo zgornje vrednote in njihove utemeljitve;
- zgodovina in sodobnost verstev kaže na pogoje ter načine udejanjanja in ogrožanja teh vrednot tudi s strani različnih religij ter znotraj njih.

Poznavanje enega in drugega je pomembno za spoznavanje ter uveljavljanje omenjenih vrednot in norm.

Onkraj tega in hkrati s tem obstaja “pluralistična” različnost izbir, interesov, norm in vrednot, ki je legitimna z vidika temeljnih človekovih pravic, posameznika in njegove svobode, če/ker ne ogroža istih pravic in svobode drugih posameznikov ter temeljnih pogojev sožitja. Šola se med njimi ne opredeljuje. Pri delu in življenju šole je treba paziti, da delovanje in zgled učitelja pa tudi skupine/večine učencev ne bodo učinkovali kot (neformalna) prisila nad (manjšinskimi) učenci. Šola v teh primerih prispeva zgolj k razvoju kompetentnosti učencev za soočanje s takimi vprašanji (njihovimi posledicami za človekovo osebno in družbeno življenje). Učiteljeva osebna opredelitev je lahko samo zgled in spodbuda za premišljenost ter avtonomnost učenceve opredelitve; stvar presoje okoliščin je, kdaj učitelj tako avtonomnost učencev omogoča in spodbuja z zadržanostjo pri izražanju svojih opredelitev, kdaj pa z “dialoškim”, neavtoritarnim vnašanjem tudi lastnih opredelitev v edukacijski proces. Že zaradi težav pri tem je smiselno, da pri pouku sodelujejo učitelji z različnimi osebnimi opredelitvami.

Javna šola in pouk se ne moreta celovito opredeljevati med religijami ter nazori niti izbirati in pridobivati za različne religiozne ali nereligiozne nazore. Njen neposredno vzgojni cilj so

le vrednote in norme, ki omogočajo svobodo in enakopravno sodelovanje ljudi z različnimi siceršnjimi identitetami, vrednotami ter življenjskimi smisli. V zvezi z religijo in etiko to pomeni, da navajajo učence na premislek različnih religij in njihovih različnih (notranjih) interpretacij z vidika njihovih učinkov na doseganje ali ohranjanje pogojev take svobode ter take skupnosti v nekem prostoru in času. To pa šola lahko počne in mora početi, ker/da kot ena nosilnih ustanov moderne družbe v svojem delovanju prek pouka (a ne le pri pouku) vzpostavlja in ohranja črto ločnico med zasebnim ter javnim, med svobodo osebnih pogledov in vrednot ter institucionaliziranimi normami; prav to razlikovanje v moderni družbi omogoča hkratnost enakih temeljnih pravic in obstoj skupnosti – kakršna je tudi moderna šola in šolski razred – ljudi z različnimi siceršnjimi religijskimi ter etičnimi pogledi. Gre za ločnico, ki nikdar ni dokončna, ki ne more biti enkrat za vselej in povsod enako vzpostavljena, tudi v šoli ne – toda brez nje bi moderne družbe in njene ustanove zdrsnile ali v totalitarizem ali v anarhijo. Tudi v tem smislu je javna šola učilnica moderne družbe, tudi in še zlasti ob predmetih, kakršen je verstva in etika, ter znotraj njih.

Kadrovski pogoji

Že vsebine učnega načrta kažejo na znanje, ki ga morajo imeti učitelji tega predmeta ob siceršnji družboslovno-humanistični visoki izobrazbi in za učitelja potrebnih splošnih pedagoških, psiholoških ter didaktičnih znanj. Kot ustrezna strokovna izobrazba (skupaj z dopolnilnim izobraževanjem v okviru programov za izpopolnjevanje) so v učnem načrtu navedene pedagoške smeri teologije, filozofije, sociologije, religiologije (če/ko bo študij vzpostavljen tudi pri nas), kulturologije, zgodovine, slovenščine, pedagogike. Gre za stroke, ki že same neposredno vsebujejo sestavine predmeta verstva in etika v svojih študijskih programih (teologija, filozofija, religiologija, sociologija, pedagogika, psihologija), in stroke, ki te vsebine zajemajo bolj posredno, so pa zato trdno zasidrane v osnovnošolskem kurikulumu (slovenščina, zgodovina, umetnost – pri čemer sodi zgodovina pravzaprav v obe skupini). Obseg in vrsta potrebnega dopolnilnega izobraževanja je seveda različna. Absolventi teologije ga gotovo potrebujejo najmanj, z vidika vsebinskega “pokrivanja” komaj kaj. Pač pa je spričo nekonfesionalnosti predmeta in zahtev temu ustreznega obravnavanja religije potrebno, da se neposredno seznanijo tudi z laičnim nevtralnimi visokošolskim obravnavanjem religije zunaj katoliške (konfesionalne) fakultete. Absolventi drugih študijev potrebujejo več dopolnilnega izobraževanja. Poleg tega je tudi zanje koristno, če se neposredno seznanijo tudi z načinom univerzitetne obravnave vsaj neke religije” od znotraj”, torej v okviru religijske univerzitetne ustanove. “Navzkrižno”, recipročno dopolnjevanje študija je pri nas zdaj še posebej smotno zato, da bi preseгли nezaupanje glede korektnosti in usmerjenosti obravnavanja religij(e) tako na teološki kot na drugih fakultetah

obeh slovenskih univerz; nezaupanje sta v preteklosti pospeševala izoliranost Teološke fakultete v času njene izključenosti iz univerze in prepričanje o pretežno “ideološki” naravnosti obravnavanja religije v okviru univerze ter fakultet. Iz teh razlogov smo zapisali, naj bodo učitelji del obveznosti iz predvidenih vsebin/predmetov opravijo pri učiteljih in po programih druge fakultete: diplomanti TEOF pri učiteljih FF, FDV ali PeF, absolventi omenjenih fakultet pa pri učiteljih in po programih TEOF (v okviru programov izpopolnjevanja po diplomi ali z izbirnimi in/ali dodatnimi predmeti že v času dodiplomskega študija). Naša in tuja izkustva s predmeti, kot so etika in sorodni predmeti, govore za to, da je dobro, če jih uče učitelji, ki učijo (iste učence) tudi druge predmete, da je tako vzpostavljeno zadostno medsebojno poznavanje in zaupanje, ki ga taki predmeti še posebej zahtevajo, a ga že zaradi običajno majhnega števila ur težko omogočijo. To seveda velja le v primerih, kadar gre za učitelje, ki tako zaupanje uživajo. Relativno majhno število ur za take predmete še dodatno govori v prid dvopredmetnih učiteljev tega predmeta, čeprav tudi drugačnih situacij ni mogoče izključiti. Posebno vprašanje je vprašanje učiteljev etike in družbe. Spričo povezanosti – komplementarnosti obeh predmetov obstajajo dobri razlogi za istega učitelja, toda komplementarnost (vidikov, pristopov) daje argumente tudi za dva različna učitelja. Verjetno ne bo smiselno vnaprej izločiti nobene od možnosti. Tudi tu bodo pretehtale dejanske izkušnje.

Glede na nekonfesionalnost predmeta v splošnem ne bi bilo priporočljivo, da bi predmet poučevali duhovniki (če bi si seveda pridobili zahtevano dodatno izobrazbo). Ne zato, da bi jim apriori odrekli osebno pripravljenost in zmožnost za nekonfesionalen pouk ter uresničevanje njegovih zahtev, še manj seveda zaradi očitne osebne religiozne opredeljenosti. Temeljni problem je v tem, da v mnogo okoljih predstavljajo (neodvisno od svojih osebnih hotenj in zmožnosti) tako institucionalizirano avtoriteto in moč – s pozitivno in/ali negativno konotacijo – ki bi bistveno ovirala sproščeno vključevanje (in eventualno izstopanje) ter sodelovanje učencev pri sicer običajnem, nekonfesionalnem šolskem predmetu.

Verjetno je odveč posebej poudariti, da siceršnja nekonfesionalnost in običajnost predmeta verstva in etika kot šolskega predmeta pomeni tudi, da nobeno osebno (ne)versko prepričanje ni pogoj za uspešno opravljanje nalog učitelja takega predmeta. Odločilna je le “objektivna”, strokovna pripravljenost in osebna pripravljenost sprejeti ter uresničevati cilje šolskega pouka. Toda osebna pripravljenost ne vsebuje nujno subjektivne naklonjenosti tej ali oni religiji ali svetovnemu nazoru niti ne religiozni ali nereligiozni usmerjenosti kot taki. Vključuje pa “naklonjeno zanimanje” za človekova iskanja in vprašanja, na katera so odgovarjale (ali jih povzročale) religije in svetovni nazori, ter prepričanje, da je v dobro mladih ljudi, če so z različnostjo teh vprašanj in odgovorov seznanjeni.